

העותרים:

1. התנועה ליהדות מתקדמת בישראל, ע.ר. 58000282853
2. התנועה המסורתית, ע.ר. 580132454
3. נשות הכותל, ע.ר. 58032520
4. חדו"ש-לחופש דת ושוויון, ע.ר. 58-0512523
5. ישראל חופשית, ע.ר. 58-0512184

כולן ע"י ב"כ עוה"ד ריקי שפירא-רוזנברג ו/או אורלי ארז-
לחובסקי ו/או מירי נחמיאס יסף ו/או טל רביב ו/או אורי
נרוב ו/או ניקול מאור ו/או שרה לואיס ו/או נעמי קסל

שכתובתן לצורך המצאת כתבי בית-דין:
המרכז הרפורמי לדת ומדינה
רחוב דוד המלך 13 ירושלים
טל': 6203323 - 02 פקס 6256260 - 02

נגד

המשיבים:

1. ראש הממשלה
2. הרב הממונה על הכותל המערבי
3. ממשלת ישראל
4. השר לשרותי דת
5. שרת המשפטים
6. הרבנות הראשית לישראל

ע"י פרקליטות המדינה
רח' צלאח א-דין 29 י-ם
טל': 02-646671 - פקס: 026467011

7. הקרן למורשת הכותל המערבי

ע"י ב"כ עו"ד ארז בן דוד
מהגן הטכנולוגי מלחה, ירושלים
טל': 02-6789111 - פקס: 02-6782888

עתירה מתוקנת למתן צו על תנאי

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 12.9.16, מתכבדים העותרים להגיש עתירה מתוקנת.

מוגשת בזה עתירה למתן צו על-תנאי המופנה אל המשיבים ומורה להם ליתן טעם, כדלקמן:

א. מדוע לא יפעלו המשיבים 1, 5-3 להקמת רחבת תפילה קבועה, בעלת אופי ממלכתי, מכבד ונגיש, המהווה באופן רשמי ומוסדר חלק מאתר הכותל המערבי, כהגדרתו בתקנות השמירה על המקומות הקדושים תשמ"א - 1981, אשר בה תתנהלנה כדבר שבשגרה תפילות ללא הפרדה מגדרית, כמנהג היהדות הרפורמית והקונסרבטיבית, ותפילות נשים כמנהג ארגון נשות הכותל; ומדוע לא יפעלו לעיגון אופי התפילה ברחבה זו בתקנות הנזכרות, להבטחת תקציבים הולמים לבנייתה, אחזקתה השוטפת ופרסום דבר הפעלתה של הרחבה, ולהקמת גוף לניהולה בו יינתן ייצוג ליהדות הרפורמית והקונסרבטיבית ולנשות הכותל. כל זאת באמצעות יישום מלא של החלטת הממשלה 1075 מיום 31 בינואר 2016 או באמצעות הקמת רחבת תפילה שלישית באזור המשמש כיום לתפילה באתר הכותל המערבי (בצד רחבת תפילה לגברים ורחבת תפילה לנשים).

ב. מדוע לא תפעל המשיבה 7, כמתאפשר בתקנונה, למינוי נציגי ונציגות ציבור המייצגים את היהדות הרפורמית והקונסרבטיבית ואת נשות הכותל, ואת ציבור הנשים בכלל, כחברים וכחברות בעמותה וכחברי ועד העמותה, וזאת לנוכח תפקידיה הרבים של הקרן המשתרעים מעבר לניהול רחבות התפילה באתר ולנוכח סמכויותיה הרבות בניהול אתר הכותל על כל חלקיו; ומדוע לא תפעל המשיבה 7 לתיקון תקנונה, כך שיבוטל הסעיף הקובע כי העמותה תפעל בכפיפות לרבנות הראשית (בצד כפיפות לראש הממשלה ולממונה על המקומות הקדושים), וזאת לנוכח העדר כל הסמכה בחוק להכפפת אתר הכותל המערבי לרבנות הראשית.

מבוא

בית־המקדש השני חרב ועלה בלהבות בשנת 70 לספירה. לא נותרו ממנו אלא שברים, ומעט. מאז, ובמשך כאלף ותשע מאות שנים, היו השברים בִּשְׁבָּקִים של זרים. היהודים היו בקודשיהם כמבקרים־לשעה, כבני־רשות. ביום כ"ח באייר תשכ"ז, 7 ביוני 1967, שוחרר הכותל המערבי – שריד החומה החיצונה של בית־המקדש – מידי הזרים שהחזיקו בו. לא מעצמו נפדה הכותל מִשְׁבָּיו. היו אלה הצנחנים, צנחני צבא־ההגנה־לישראל, ששחררו אותו מעול זרים. ומאז השחרור בני־בית אנו בשריד זה של בית־המקדש. צנחנים אלה ששחררו את הכותל, מקצתם היו שומרי־מצוות ומקצתם היו שאינם שומרי־מצוות. וגם שומרי־מצוות מביניהם לא ממקום אחד באו. ואלה כולם היו שליחיו של עם ישראל. של עם ישראל כולו. משתמה המלחמה ההיא – ובעצם, מיד בסמוך לאחר שחרור הכותל משביו – עשו הצנחנים כחובתם ומסרו לעם ישראל את הפיקדון היקר שהחזיקו בו ואשר נקנה בדם. **הכותל נמסר לעם ישראל כולו, לא אך לחלק מן העם. ועם ישראל כולו – לא אך חלק מן העם – קנה זכות בכותל.** [הדגשה הוספה]

דברי השופט מ' חשין בדנג"ץ 4128/00 מנכ"ל משרד ראש-הממשלה נ' הופמן פ"ד נז(3) 289.

הכותל המקיף את הר הבית מצדו המערבי, נתקדש במסורת הדתית והלאומית של עם ישראל, כשריד בית המקדש, וכאתר התפילה והביקור המקודש ביותר ליהודים מן הארץ ומן תפוצות מזה מאות שנים. מאז שוחרר במלחמת ששת הימים, הכותל הינו אתר דתי ולאומי בעל חשיבות ראשונה במעלה עבור יהודים בארץ ובעולם כולו. ככזה, מהווה הכותל אתר עלייה לרגל לרבים, הנמנים על זרמים שונים וחוגים שונים בעם היהודי, הפוקדים את המקום בימות חול, בשבתות ובחגים ובנקודות ציון משמעותיות בחייהם, כגון חגיגות בר מצווה. לכותל גם חשיבות לאומית, כאתר המסמל את השאיפה לשיבת ציון ולכוחה ולחיותה של האומה, ועל כן מתקיימים בו טקסים ממלכתיים וציבוריים שונים כגון טקס יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל וכן טקסי השבעה לחיילים. בכותל מתקיימות גם תכניות חינוכיות רבות לתלמידים, בני נוער, חיילים ועוד. מדובר אפוא באתר בעל חשיבות, דתית, לאומית וחינוכית מהמדרגה ראשונה לכל עם ישראל, בארץ ובתפוצות.

עניינה של עתירה זו הוא הפגיעה החמורה והמתמשכת בחופש הדת ובזכות לשוויון של מיליוני יהודים, נשים וגברים, בארץ ובתפוצות, שנמנעת מהם הזכות להתפלל כמנהגם באתר המקודש, ובפגיעה בעקרונות היסוד של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, המהווה בית לאומי לכל בני העם היהודי, על כל זרמיו, חוגיו וקהילותיו השונים. פגיעה זו באה לידי ביטוי בראש וראשונה בשלילת זכותם של יהודים קונסרבטיבים, רפורמים וחילוניים להתפלל במניין מעורב ובשלילת זכותן של נשים להתפלל במניין נשים הכולל "דברים שבקדושה", כפי שנוהגות לדוגמה חברות ארגון "נשות הכותל" מזה עשרות שנים. המצב הקיים, במסגרתו אתר התפילה המקודש ביותר לעם היהודי הוא המקום בו הפגיעה בחופש הדת של יהודים בארץ ובתפוצות היא המוחשית ביותר, הוא מצב בלתי נסבל, שאין להשלים עמו. עובדה זו הוכרה באופן מפורש על ידי ממשלת ישראל, ואף זכתה לביטוי ברור בפסיקותיו של בית המשפט הנכבד, אולם כפי שיפורט בגוף העתירה, ובניגוד להחלטתה של הממשלה עצמה, מציאות בלתי נסבלת זו נותרה על כנה.

ביום 31.1.16 קיבלה ממשלת ישראל ברוב דעות גדול וברור את החלטה מס' 1075, המהווה החלטה היסטורית ופורצת דרך. בהחלטה 1075 אומצו המלצות הצוות המייעץ לסוגיית הסדרי התפילה בכותל המערבי. המלצות הצוות המייעץ הוגשו לאחר משא ומתן של כשלוש שנים, בו נטלו חלק התנועה הרפורמית, התנועה הקונסרבטיבית, ארגון נשות הכותל, הסוכנות היהודית לא"י וארגון הפדרציות היהודיות בצפון אמריקה. התנועה הקונסרבטיבית, התנועה הרפורמית וארגון נשות הכותל סברו מלכתחילה כי מן הראוי להקים רחבת תפילה שלישית באזור התפילה הנוכחי בכותל המערבי, במיוחד לאור הגדלת שטחה של עזרת הגברים בשנים האחרונות. אולם, לנוכח עמדת הממשלה ומתוך מחויבות לגיבוש הסכמה לאומית בסוגיה הרגישה, הסכימו עותרים אלו להקמת רחבת התפילה המיועדת להם באזור קשת רובינסון, תוך שדרוג משמעותי של רחבת התפילה הקיימת באזור זה, הפיכתה לחלק אינטגרלי מאתר הכותל המערבי כהגדרתו בחוק ובתקנות, והבטחת נגישות מלאה לאתר ונראות מהרחבה הציבורית העליונה של אתר הכותל. בנוסף, כלל המתווה עיגון של אופי התפילה השוויוני והפלורליסטי ברחבה בתקנות, מינוי ממונה על הרחבה (שאינו רב המקומות הקדושים, הממונה על דעת הרבנים הראשיים), הקצאת תקציבים מתאימים להקמת ותחזוקת הרחבה והקמת מועצה המופקדת על הנחיית הממונה, בו יינתן ייצוג לתנועות ולארגון נשות הכותל וכן לסוכנות היהודית. תנאים אלו הוצגו מראשית המשא ומתן כדרישות עקרוניות של התנועות וארגון נשות הכותל, וכמרכיב לא פחות חשוב, מההיבט הפיזי

המרכזי של מתווה הפשרה – הקמת רחבת תפילה שוויונית באתר קשת רובינסון. לכל אורך המשא והמתן הדגישו העותרים כי בהעדר סיכום סביב סוגיות אלו, עומדים העותרים על דרישתם להתקין רחבת תפילה שוויונית באזור התפילה הנוכחי באתר הכותל, כמתחייב מעקרונות השוויון והפלורליזם.

למרות העובדה שרב המקומות הקדושים ויו"ר הקרן למורשת הכותל המערבי לא פגש בעותרים ולו פעם אחת בכל מהלך המשא והמתן, פרטי המתווה, מקטן ועד גדול, סוכמו עמו באמצעות מזכיר הממשלה אשר ניהל את המשא והמתן. לאחר סיכומו של המתווה הוצגו פרטיו בפני ראשי המפלגות החרדיות השותפות לקואליציה. הללו הבהירו כי לא יתמכו במתווה אך גם לא ימנעו את אישורו בממשלה, כפי שאכן קרה.

על אף שחלפו שמונה חודשים מיום קבלת ההחלטה, נכשלה הממשלה ביישומה ובעמידה בלוחות הזמנים שנקבעו. כישלון זה נבע מדרישתן התקיפה של המפלגות החרדיות להימנע מיישום המתווה המוסכם והחלטת הממשלה. עד מועד הגשת העתירה המתוקנת לא ננקט ולו צעד אחד מבין הצעדים שצריכים להתבצע על מנת שהמתווה יקרום עור וגידים. המשיב 4 לא חתם על הנוסח המוסכם של תקנות המקומות הקדושים, לא בוצע תכנון מפורט לרחבה, לקישורה הפיזי לאתר הכותל ולכניסה המשותפת לרחבה הציבורית, לא הוקמה מועצה ולא מונה ממונה על הרחבה החדשה. בצד נקודת הזכות הראויה לציון של דחיית הדרישה של המפלגות החרדיות לביטול החלטת הממשלה, מתווה הפשרה המוסכם נותר אפוא אות מתה.

הדרתם של חוגים, קהילות וזרמים משמעותיים בעם היהודי מאתר הכותל המערבי באה לידי ביטוי גם בהרכבה של עמותת הקרן למורשת הכותל המערבי – עמותה ממשלתית, נשואת העתירה המקורית - ובתקנונה המעודכן, הקובע ללא כל הסמכה בחוק שהעמותה תפעל בכפיפות לרבנות הראשית (בצד משרד ראש הממשלה). למרות שתקנון הקרן מזכיר מינוי של נציגי ציבור כחברים בעמותה ובמוסדותיה, הרי שבפועל אין המדובר בנציגי ציבור אלא בנציגים של רשויות שלטון שונות. לנוכח ייצוגה המשמעותי של הרבנות הראשית במוסדות העמותה, נוצר מצב בו רק זרם דתי אחד זוכה לייצוג בגוף המנהל את האתר החשוב, בצד קביעת הכפיפות של העמותה בפעילויותיה לרבנות הראשית. בהקשרה של העתירה המתוקנת יודגש כי מתווה הפשרה קבע במפורש שניהול אתר הכותל, למעט רחבת התפילה השוויונית, יישאר בניהולה של הקרן למורשת הכותל המערבי. לנוכח העובדה שמתווה זה אף קבע במפורש שהרחבה העליונה של הכותל תתנהל כאזור בעל אופי ממלכתי וציבורי ולא כרחבת תפילה, ולנוכח תפקידיה הרבים של הקרן בניהול יתר מתחמי הכותל (כדוגמת מנהרות הכותל) ובקיום פעילות חינוכית וציבורית, ישנו הכרח בהבטחת ייצוג הולם לכל הזרמים והחוגים בעם ישראל, וביטול הכפיפות של העמותה לרבנות הראשית, במיוחד אם פנינו ליישומו של מתווה הפשרה. מצב הדברים הנוכחי הוא שלמרות קיומה של החלטת הממשלה, וללא כל ביסוס חוקי, נמשכת הפגיעה הקשה בזכויותיהם של יהודים רבים המבקשים להתפלל כדרכם ואמונתם באתר הכותל המערבי, מבלי להצר את צעדיהם של אותם יהודים המבקשים להתפלל בכותל בהפרדה מגדרית וכמנהג האורתודוכסי הרווח. פגיעה חמורה זו, שביטולה אינו נראה באופק, היא אשר מובילה את העותרים לפנות לבית המשפט הנכבד בעתירה מתוקנת. מהלך זה נעשה בצער, שהרי כל מאמציהם של העותרים ומאמצי הצוות שמונה על ידי ראש הממשלה מכוונים היו להשגתם של מתווה מוסכם ומהלך של פשרה ביחס לאופי האתר המבטא את אמונתו הדתית של עמנו, קורותיו מרובות הימים ותקומתו המחודשת בארצו.

נוכח המשך הפגיעה הקשה בזכויות של יהודים שאינם משתייכים לזרם האורתודוקסי – חרדי, הנובע מאי יישומה של החלטת הממשלה, נאלצים העותרים לבקש מבית המשפט הנכבד להורות לממשלה לאפשר בכותל תפילה שוויונית-פלורליסטית וכן תפילת נשים כמנהג נשות הכותל, בין בדרך של יישום החלטת הממשלה מינואר 2016 על כל מרכיביה וסעיפיה ובין אם באמצעות התקנת רחבת תפילה שוויונית באזור המוקצה כיום לתפילה באתר הכותל.

הצדדים לעתירה

1. העותרת 1 היא התנועה ליהדות מתקדמת בישראל. התנועה פועלת במסגרת האיגוד העולמי ליהדות מתקדמת, הוא ארגון הגג של התנועות הארציות ליהדות מתקדמת ברחבי העולם, המאגד את הקהילות והתנועות הדתיות יהודיות הרפורמיות והליברליות בלמעלה מארבעים מדינות בעולם, ואשר מונות כשני מיליון חברים. התנועה, דרך מרכזיה וגרעיניה הקהילתיים, מספקת שירותי דת לעשרות אלפי משפחות יהודיות, בכל רחבי הארץ.
2. העותרת 2, התנועה המסורתית, שמה הישראלי של היהדות הקונסרבטיבית, מאגדת ומייצגת את הקהילות והמוסדות של היהדות המסורתית בארץ. באמצעות שורה ארוכה של מפעלים חינוכיים וכשמונים קהילות ברחבי הארץ, מקיימת התנועה המסורתית פעילות ענפה, המיועדת לציבור הרחב, מחברת מיליוני יהודים בעולם עם מדינת ישראל ומשלבת בדרכה פתיחות ושוויוניות עם נאמנות למסורת היהודית ולהלכה.
3. העותרת 3, נשות הכותל, קבוצה של נשים מכל הזרמים ביהדות, אורתודוקסיות, רפורמיות, קונסרבטיביות ובלתי מזדהות. נשות הכותל נאבקות מאז דצמבר 1988 על הזכות לקרוא בתורה, להתפלל בקול רם כקבוצה, להתעטף בטלית ולהניח תפילין בכל ראש חודש עברי בעזרת הנשים בכותל המערבי.
4. העותרת 4, עמותת חר"ש לחופש דת ושוויון פועלת לקדם את ערכי חופש הדת והמצפון ושוויון זכויות גמור ללא הבדל דת, כמובטח במגילת העצמאות של מדינת ישראל, וכמתחייב מערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, ולפעול ליישומם של עקרונות אלה הלכה למעשה.
5. העותרת 5, ישראל חופשית, תנועה אזרחית לא מפלגתית, הפועלת למען ישראל שוויונית, פלורליסטית ודמוקרטית, ברוח הציונות ומגילת העצמאות. התנועה מפעילה מתנדבים בכל רחבי הארץ ומקדמת אגנדה אזרחית פרוגרסיבית באמצעות העלאת נושאי חופש דת ושוויון לסדר היום הציבורי.
6. המשיב 1 הוא ראש הממשלה, אשר לו מסורה האחריות על הקרן למורשת הכותל.
7. המשיב 2 הוא רב הכותל, המשמש גם יו"ר הקרן למורשת הכותל.
8. המשיבה 3, ממשלת ישראל, קיבלה את החלטה 1075, שאימצה את המלצות הצוות המייעץ לסוגיית הסדרי התפילה בכותל המערבי.

9. המשיב 4, השר לשרותי דת, הוא השר שאמור לחתום על נוסח חדש של תקנות המקומות הקדושים ליהודים, בהתאם להמלצות הצוות המייעץ.
10. המשיבה 5, שרת המשפטים, אמורה לתת את הסכמתה לתקנות המקומות הקדושים, לאור חוק השמירה על המקומות הקדושים, תשכ"ז - 1967.
11. המשיבה 6 היא הרבנות הראשית לישראל, המיוצגת במוסדות המשיבה 7. תקנון המשיבה 7 אף קובע כי היא תפעל בכפיפות לרבנות הראשית.
12. המשיבה 7 היא הקרן למורשת הכותל המערבי, האחראית על ניהול הכותל.

הרקע העובדתי

אתר הכותל והסדריו לאחר מלחמת ששת הימים

1. עם שחרורו של הכותל המערבי במלחמת ששת הימים, נדרשה ממשלת ישראל לשאלת הסדריו של האתר והנהלים הנוהגים בו. שאלה זו העסיקה את ממשלת ישראל, וכפי שיוצג – הצורך העקרוני במתן מענה הולם לקהילות ולחוגים הלא אורתודוקסים בעם היהודי הוכר כבר בשלב מוקדם זה, אך בדומה למציאות הנוכחית לא היתרגם לביטוי מעשי בלחץ גורמים אורתודוקסים.
2. בחודש יוני 1967 חוקקה כנסת ישראל את חוק השמירה על המקומות הקדושים, תשכ"ז – 1967 (להלן – חוק המקומות הקדושים), אשר קבע בסעיפו הראשון:

"המקומות הקדושים יהיו שמורים מפני חילול וכל פגיעה אחרת ומפני כל דבר העלול לפגוע בחופש הגישה של בני הדתות אל המקומות המקודשים להם או ברגשותיהם כלפי אותם המקומות."

סעיף 2 לחוק קבע כי חילול מקום קדוש הינו עבירה שעונשה שבע שנות מאסר, ופגיעה בחופש הגישה למקומות הקדושים או פגיעה ברגשות של בני הדתות השונות כלפי המקומות המקודשים להם הינה עבירה שדינה חמש שנות מאסר.

סעיף 4 לחוק קבע כי שר הדתות ממונה על ביצוע החוק הוא רשאי, "לאחר התייעצות עם נציגים של בני הדתות הנוגעות בדבר או לפי הצעתם, ובהסכמת שר המשפטים, להתקין תקנות בכל הנוגע לביצוע החוק."
3. החוק, שנחקק כאמור בסמוך לאחר שחרורו של הכותל המערבי, לא ציין דבר בנוגע למעמדה הבלעדי של הרבנות הראשית באתר או ביחס למנהגי התפילה המותרים בו. לשון החוק הסתפקה בהוראה כפולה: מניעת חילול המקום הקדוש ובמקביל הבטחת חופש הגישה אליו לטובת תפילה וביקור.

4. ביום 13.8.67, כחודשיים לאחר שהכותל עבר לשליטת ישראל, מינה ראש הממשלה לוי אשכול, ועדת שרים לשמירה על המקומות הקדושים, שתקבע את הנוהג והנהל ברחבת הכותל. ראש הממשלה, וכמוהו שר הביטחון משה דיין, סברו כי לכתחילה יש להעביר את הכותל המערבי לניהול רשות הגנים הלאומיים, אך מחאותיו של שר הדתות דאז, ד"ר זרח ורהפטיג, הניעו אותם להפקיד את האחריות על האתר בידי משרד הדתות. ועדת השרים נמנעה מלקבוע כי מנהג התפילה המחייב באתר יהיה מנהגן של הקהילות האורתודוקסיות.

5. הדיון על אופיו של אתר הכותל ומנהגי התפילה הנוהגים בו המשיך להעסיק את שרי הממשלה. בשלהי שנת 1967 העלה שר הביטחון משה דיין, באחת מישיבות הממשלה, את השאלה הבאה: "האם יש למשרד הדתות סטטוס טריטוריאלי על הכותל ורחבת הכותל?" והוסיף: "אין הכותל מדבר ללבי בדיוק באותן הקטגוריות שהוא מדבר ללבו של שר הדתות".¹ דיין, שהתנגד להצבת מחיצה בין גברים לנשים בכותל, טען כי העובדה שהוא אינו מתפלל בכל ימות השנה אין משמעה שאין לו זיקה משמעותית לכותל המערבי. שר המשפטים יעקב שמשון שפירא (מפא"י) הציע כבר במועד זה לחלק את רחבת הכותל לשלוש עזרות: נשים, גברים ועזרה מעורבת ללא מחיצה, אך הצעה זו לא התקבלה. שפירא ציין בדבריו: "משהו מתרחש בעם היהודי בקיבוץ היהודי הגדול ביותר בארצות הברית. האורתודוקסים רחוקים מלהיות רוב, בעוד שהרפורמים מתחזקים". על כן, הוא הציע שאם תהיה מחיצה, עליה להיות ניידת. אף השר משה קול צידד ביצירת רחבת-תפילה שלישית לטובת יהודים שאינם אורתודוקסים, בטענה כי מעולם לא הייתה מחיצה בין גברים לנשים בכותל המערבי. את המחיצה שהציב משרד הדתות כינה "בלתי-חוקית".

6. בקיץ 1968, שעה שהסדרי התפילה בכותל טרם התקבעו סופית, ביקשה העותרת 1 לקיים את ועידתה העולמית בירושלים ולפתוח אותה בתפילה המונית ומעורבת של נשים וגברים ברחבת הכותל, בהשתתפות 5,000 נוכחים, רובם מהתפוצות. משרד הדתות התנגד לכך בטענה שתפילה מעורבת עלולה "לפגוע ברגשות הציבור". שר הדתות ורהפטיג אישר בסופו של יום לקיים באתר הכותל תפילה על פי המנהג הרפורמי, תוך הצגה של שתי חלופות: תפילה בכותל תוך הפרדה בין נשים לגברים או תפילה מעורבת ברחבה העליונה. אנשי התנועה התנגדו להצעה השנייה ונימקו זאת בחשיבות הסמיכות לכותל עצמו, כך שהמתפללים יוכלו לגעת בו בזמן התפילה. הממונה על הכותל המערבי דאז, הרב יהודה גץ, לא השלים עם החלטת שר הדתות, ועל כן פנה אל ראשי הישיבות בירושלים וביקשם להוציא מאות תלמידי-ישיבה אל הכותל ביום שיועד לתפילת הרפורמים. התלמידים הגיעו בהמוניהם וחסמו את דרכם של הרפורמים גם לרחבה העליונה ובכך סוכלה התפילה.²

7. בישיבת ועדת השרים שהתקיימה בשלהי 1968 הודיע שר הדתות כי יפעל למצוא הסדר לתפילה משותפת לגברים ולנשים, אולם יעשה זאת אך רק לאחר שיהרסו מספר בתים נוספים ואז יתפנה אתר נוסף לתפילות שיאפשר הכשרת עזרה נוספת בחלקו הדרומי של הכותל המערבי. השר ורהפטיג הציע להקים, כפשרה, עזרה שלישית ללא מחיצות באזור שמעבר לקשת

¹ רייטר יצחק, "פמיניזם בהיכל, נשות הכותל ומאבקן בסטטוס קוו, ניתוח הסכסוך וחלופות להסדרי תפילה חדשים בכותל המערבי", מכון ירושלים לחקר ישראל, 2016, עמ' 97.

² רייטר, עמ' 98-99.

רובינסון, אולם השר משה קול לא הסכים לכך ועמד בתוקף על חלוקה מחדש של שטח התפילה הקיים והכשרת רחבת-תפילה שלישית לתפילה מעורבת של נשים וגברים בתוך הרחבה המרכזית של הכותל ההיסטורי. עמדתו נתמכה על ידי שר המשטרה שלמה הלל. קול טען כי הכותל אינו בית-כנסת אורתודוכסי וכי 'קשת רובינסון' אינה פתרון משום שאינה סמוכה לכותל. הוא הוסיף כי בישראל קיימות 14 קהילות שאינן אורתודוכסיות, המבקשות להתפלל כמנהגן בכותל, וביקש לדון בכך בישיבת-ממשלה, אולם הממשלה לא שעתה לדרישותיו והצעתו הוסרה מסדר היום.³ בכך הפכו העובדות בשטח, שנקבעו על ידי שר הדתות ללא הסמכה מפורשת בחוק ואף בניגוד להוראות חוק השמירה על המקומות הקדושים, למציאות קיימת באתר הלאומי והדתי החשוב.

8. בשנת 1981 התקין שר הדתות דאז, לאחר התייעצות עם הרבנים הראשיים, את תקנות השמירה על מקומות קדושים ליהודים, תשמ"א – 1981 (להלן – תקנות המקומות הקדושים). התקנות הגדירו את הכותל המערבי ורחבתו כמקום קדוש, והגדירו את הממונה על הכותל כמי ששר הדתות מינהו, על פי המלצת הרבנים הראשיים, להיות הממונה על המקום.

תקנה 2 קבעה שורת מעשים אסורים בתחומי המקומות הקדושים ובהם – חילול שבת וחג, תלבושת שאינה הולמת, הצבת קיוסקים או דוכנים, מתן שירותי דת, חלוקת פרסומים, נשיאת נאום או כרוז, פשיטת יד, שחיטה, אכילה ושתייה, עישון, לינה או הכנסת בעלי חיים.

תקנה 4(א) קבעה "הממונה רשאי, על דעת הרבנים הראשיים לישראל ושר הדתות, ליתן הוראות להבטחת קיומם היעיל של האיסורים האמורים בתקנה 2."

9. התקנות נתנו איפוא תפקיד לרבנות הראשית במינוי ממונה ובאישור הוראותיו שנועדו לאכוף את האיסורים המנויים בתקנות, וזאת למרות שהחוק קבע רק חובת היוועצות בנציגים של בני הדתות הנוגעים בדבר, ולא הסמיך את השר לכבול את שיקול דעתו לדעתם של הרבנים הראשיים. עם זאת, גם התקנות, אשר העניקו דריסת רגל ברורה לרבנות הראשית בקביעת נהלי האתר, נמנעו מלהגדיר את מנהג התפילה המחייב באתר.

מאבק התנועה המסורתית לתפילה שוויונית בכותל

10. בחודש מרץ 1971 קיימה התנועה המסורתית את התפילה השוויונית-המעורבת הראשונה בכותל המערבי. התפילה התקיימה במסגרת ועידת כנסת הרבנים העולמית שהתכנסה בירושלים ועברה ללא תקלות.

11. מאז, ובמהלך כל שנות ה-80 וה-90, התקיימה תפילה מסורתית-קונסרבטיבית, ללא מחיצה, באין מפריע ברחבת הכותל העליונה (בשטח הציבורי). התפילה התקיימה מספר פעמים בשנה, ובקביעות בערב ט' באב ובבוקר חג שבועות.

12. בחג שבועות תשנ"ז (יוני 1997) הותקפו מתפללי התנועה המסורתית, אשר התפללו ברחבת הכותל העליונה, על ידי קבוצה גדולה של חרדים. ההתקפה האלימה (מילולית ופיזית, לרבות

³ רייטר, עמ' 101-100.

- השלכת חפצים) גררה התערבות של המשטרה שתחת להגן על המתפללים דחקה אותם אל מחוץ לעיר העתיקה/שער האשפות.
13. בטי' באב באותה שנה הבטיחה המשטרה הגנה על התפילה הקונסרבטיבית ברחבה העליונה, אולם לאחר שהחלה, ובעקבות דרישת נציג משרד הדתות שהגיע לאתר, הכריז מפקד המשטרה במקום כי תפילה מעורבת היא הפרה של החוק הישראלי וציווה על המתפללים לעזוב את הרחבה. תפילת הערבית נמשכה, אך המשטרה הקיפה את הקבוצה והחלה לדחוף את המתפללים לעבר שער האשפות. כמה מהמתפללים נחבלו. התפילה התחדשה מחוץ לשער האשפות.
14. בחג שבועות תשנ"ח (מאי 1998) התקיפו חרדים באבנים וקללות את המתפללים המסורתיים-קונסרבטיביים שהתקבצו בבוקר החג. המשטרה דחקה את המתפללים פעם נוספת "למען ביטחונם" אל מחוץ לשער האשפות.
15. בחודשי הקיץ של שנת 1998 המליצה ועדת נאמן (שהוקמה לעסוק בענייני הגיור, אך המנדט שלה הורחב) להכשיר את אתר 'קשת רובינסון' כאתר תפילה ייעודי לנשות הכותל ולמניינים השוויוניים של התנועה המסורתית. נשות הכותל והתנועה הרפורמית סירבו להצעה. התנועה המסורתית החליטה לבחון את הצעת הפרשה לעומקה, ולבסוף, מתוך רצון למתן את המחלוקת החליטה להיעתר לה כצעד ביניים, כל זאת מבלי לוותר על הדרישה העקרונית להתפלל בתפילה שוויונית בכותל עצמו, ומבלי להסתפק בהתקנת רחבת תפילה קטנה כחלק ממתחם הגן הארכאולוגי.
16. לקראת ט' באב תשנ"ח יצר מזכיר הממשלה דאז יצחק (בוזי) הרצוג קשר עם הנהגת התנועה המסורתית על מנת להכשיר תפילה קונסרבטיבית שוויונית ראשונה, בסמכות ממשלת ישראל, בקשת רובינסון.
17. בשנת 2000 נחתם הסכם הראשון בין הממשלה לעותרת 2 בעניין קיום תפילה פלורליסטית – מסורתית, שבועית, בקשת רובינסון. התנועה המסורתית עמדה על כך שבהסכם זה, כמו גם בכל ההסכמים הבאים שייחתמו בין הממשלה לתנועה המסורתית בעניין התפילה בקשת רובינסון, תופיע פיסקה לפיה התנועה לא רואה בהסדר זה הסדר סופי למחלוקת בעניין התפילה השוויונית בכותל, וכי היא עומדת על הזכות המלאה להתפלל על פי עקרונות היהדות הקונסרבטיבית, בתפילה שוויונית וללא מחיצה, בכותל עצמו.
18. בשנים הראשונות הגביל ההסכם את מספר המתפללים (עד מאה) ואת ימי התפילה (ימי שני בלבד). בשנת 2004 עודכן ההסדר ונקבע כי תותר תפילה במקום פעמיים בשבוע; בשנת 2006 הורחב ההסכם לשלוש שנים נוספות, ונקבע כי יותרו תפילות בכל יום, ובתיאום מראש גם בערבי שבת וחג.
19. החל משנת 2000 ועד היום התנועה המסורתית ניהלה, הלכה למעשה, ועל חשבונה, את השימוש באתר קשת רובינסון עבור כל העולם היהודי החפץ בתפילות בסגנון קונסרבטיבי או רפורמי. התנועה המסורתית נושאת באמצעות משאביה שלה בכל ההוצאות הכרוכות בתפעול הנושא – ניהול מערכת של רישום והזמנות, שירותי משרד, העמדת רב/ה באתר לעזרת המתפללים,

העמדת ספרי תורה ותחזוקתם, ועד הקמת הפלטפורמה של 'עזרת ישראל' בשנת 2013 – גם שולחנות ניידים לקריאת התורה, כיסאות לכנים וקשישים וסידורי תפילה למתפללים.

20. בשנת 2009, בעקבות הביקוש ההולך וגואה והתחושה כי ההסדר לא עונה על הצרכים המשתנים, נכנסה התנועה המסורתית למו"מ מחודש עם ממשלת ישראל בנוגע לעדכון ההסדר. מזכיר הממשלה דאז עו"ד צבי האוזר ניהל את המגעים מטעם ממשלת ישראל, ובשנים 2009-2011 גובשה תכנית חדשה - 'תכנית האוזר'. התוכנית מעולם לא הבשילה להסדר סופי ומוסכם, אך לימים תהווה הבסיס (החלקי) למתווה הסדר הפשרה בכותל עליו הצביעה ממשלת ישראל בינואר 2016, בדגש על גודל רחבת התפילה באתר קשת רובינסון.

21. בשנים האחרונות, קיימה העותרת 2 מאות מניינים מדי שנה שהתקיימו בקשת רובינסון. העותרת 2 לא הצליחה לעמוד בכל הבקשות לקיים תפילות מעורבות שוויוניות באתר, שכן הביקוש עלה על האפשרות לספקו במסגרת קשת רובינסון.

22. להלן פרטים אודות התפילות שהתקיימו במקום מטעם העותרת 2 בשנים 2006 – 2013 :

שנה	מספר מניינים	מספר מתפללים
2006	46	1,100
2007	326	9,200
2008	448	12,600
2009	480	למעלה מ- 20,000
2010	591	למעלה מ- 30,000
2011	614	למעלה מ- 40,000
2012	624	למעלה מ- 40,000
2013	726	למעלה מ- 50,000

מאבקן המשפטי של נשות הכותל לתפילה בכותל כמנהגן

23. מאבקן של נשות הכותל לתפילת נשים במניין באתר החל בחודש דצמבר 1988. בעיצומו של כנס נשים יהודיות מישראל ומהתפוצות, התקיימה בכותל תפילתן הראשונה של נשים אשר ביקשו להתפלל במניין, תוך אמירת "דברים שבקדושה". תפילה זו לוותה בהתנגדות אלימה מצד מתפללים באתר הכותל. אירוע זה הוביל להקמתו של ארגון "נשות הכותל".

24. בחודש מרץ 1989, לאחר שבמהלך תפילת תענית אסתר שערכו הנשים, התפתחו באתר הכותל מהומות אלימות, שחייבו את המשטרה להשתמש ברימוני גז מדמיע לפיזור המתקהלים, הוגשה עתירה לבג"ץ בדרישה לאפשר לנשות הכותל להתפלל באתר כדרכן, כשהן עטופות בטלית ולקרוא בתורה (בג"ץ 257/89 הופמן נ' הממונה על הכותל המערבי).

25. בעקבות הגשת העתירה, תיקן שר הדתות בחודש דצמבר 1989 את תקנות המקומות קדושים והוסיף את תקנה 2(א)1א), שלפיה בתחומי המקומות הקדושים אסורה "עריכת טכס דתי שלא על פי מנהג המקום, הפוגע ברגשות ציבור המתפללים כלפי המקום". גם תקנה מרחיקת לכת זו, נמנעה מלהגדיר את מנהג המקום במפורש ואת סמכות הרבנות הראשית להגדיר מנהג זה.
26. בעקבות תיקון התקנות, הגישו נשות הכותל בחודש פברואר 1990 עתירה מתוקנת, שבה ביקשו כי יוצהר על בטלותו של התיקון לתקנות המקומות הקדושים. במקביל, בחודש יוני 1990 הוגשה עתירה נוספת לבג"ץ, על-ידי חברות "הוועד הבינלאומי למען נשות הכותל", קבוצה של נשים יהודיות אמריקאיות, שכניסתן לרחבת הנשים נמנעה כשישה חודשים לפני כן, עת הגיעו להתפלל ברחבת הכותל יחד עם נשות הכותל הישראליות. בעתירה נתבקש להתיר לעותרות להתפלל ליד הכותל המערבי וברחבת הכותל כשהן עוטפות את עצמן בטליתות וקוראות בספר התורה ולאפשר להן להכניס ספר תורה לרחבת הכותל (בג"ץ 2410/90 אלטר נ' השר לענייני דתות). הדיון בשתי העתירות אוחד.
27. בינואר 1994 ניתן פסק הדין בשתי העתירות (פ"ד מח(2) 265). ברוב של שני שופטים (הנשיא שמגר והשופט אלון) מול אחד (השופט לוין), החליט בית המשפט לדחות את העתירות. עם זאת, בעוד שהשופט אלון דחה את העתירות מן הטעם שלא עומדת לעותרות זכות להתפלל כמנהגן ברחבת הנשים בכותל, שכן לשיטתו, יש לפרש את המונח "מנהג המקום" על פי אורח התפילה המקובל בבית כנסת אורתודוקסי, הנשיא שמגר והשופט לוין סברו כי אין הכרח לפרש את המונח "מנהג המקום" לפי ההלכה האורתודוקסית, וכי באופן עקרוני עומדת לעותרות הזכות להתפלל כמנהגן במקום. עם זאת, הנשיא שמגר סבר בפסק דינו כי על אף ש"מנהג המקום" בכותל המערבי איננו בהכרח אורתודוקסי, יש לדחות את העתירות מפני שלא בשלה העת להכריע בהן בדרך של הליך שיפוטי. לשיטתו ראוי היה להוסיף ולחפש אחר דרכים מעשיות להגשמת זכותו של כל אדם לשטוח תפילתו בכותל בהתאם לאמונתו ודרכו הדתית. הנשיא שמגר המליץ כי הממשלה תשקול מינויה של ועדה שתבדוק את הנושא לעומק, במטרה להגיע לפתרון שיבטיח את חופש הגישה לכותל, ויצמצם את הפגיעה האפשרית ברגשות המתפללים. השופט לוין הדגיש כי טיבו של המנהג שהוא משתנה עם שינוי העתים, וכי יש ליתן בגדרו של המונח "מנהג המקום" ביטוי לגישה פלורליסטית וסובלנית לדעותיהם ולמנהגייהם של אחרים, בסייגים מסוימים. לעמדתו, אין להציב איסור מוחלט על קיום טקסי תפילה במתחם הכותל אך בשל התנגדותם של חוגים מסוימים ועל הרשויות לגבש את התנאים המתאימים על מנת לאזן בין כל האינטרסים הנוגעים בדבר, כדי שכל מי שמבקש להתכנס ליד הכותל יוכלו לממש את זכותו, בלי לפגוע יתר על המידה ברגשותיהם של אחרים.
28. במאי 1995 הגישו נשות הכותל עתירה שנייה לבג"ץ, בה ביקשו כי חברי ועדת המנכ"לים שמונתה בעקבות פסק הדין בעתירה הראשונה יגישו לממשלה את הצעותיהם. (בג"ץ 3358/95 הופמן נ' מנכ"ל משרד ראש הממשלה). בעקבות העתירה, בחודש אפריל 1996 הוגשו לממשלה המלצות ועדת המנכ"לים. הוועדה קבעה, כי טרם בשלה העת לאפשר תפילה ברחבת הכותל המערבי גופא, במתכונת השונה ממתכונת התפילה המסורתית המקובלת בו. הוועדה בחנה מספר אתרים חלופיים שעשויים לשמש כמקום תפילה עבור "נשות הכותל" (ביניהם: הרחבה שלמרגלות "קשת רובינסון"; האזור שלפני "שערי חולדה"; הפינה הדרום-מזרחית בחומת הר

הבית; ואזור "הכותל הקטן", ולבסוף מצאה כי הפינה הדרום-מזרחית של הר הבית היא החלופה המתאימה ביותר.

29. בנובמבר 1997 נקבע כי "ועדת נאמן", בראשות שר האוצר דאז, יעקב נאמן, שעסקה בנושא הגיור, תדון גם בעניינין של נשות הכותל, בניסיון להגיע להסדר מוסכם. בספטמבר 1998 פרסמה "ועדת נאמן" את מסקנותיה. הוועדה סברה כי אין מקום לאפשר לנשות הכותל להתפלל כדרכן ברחבת הכותל עצמה. תחת זאת, בחנה הוועדה חמישה אתרי תפילה חלופיים: אזור מגרש החניה הסמוך לכניסה לרחבת הכותל; הכותל הדרומי; "רחבת הדגלים" (רחבת הכותל העליונה) וכן אתר "קשת רובינסון". במסקנותיה קבעה הוועדה כי החלופה המעשית ביותר היא הכשרת מקום תפילה במתחם "קשת רובינסון".

30. במאי 2000, ניתן פסק הדין בבג"ץ 3358/95 (פ"ד נד (2) 345). בית המשפט קבע, כי בבג"ץ 257/89 הכירו הנשיא שמגר והשופט לוין בזכותן של העותרות להתפלל כמנהגן ברחבת הכותל. לפיכך, קבע בית המשפט, כי המלצותיהן של שלוש הוועדות שנדרשו לנושא – ועדת המנכ"לים, ועדת השרים לענייני ירושלים ו-"ועדת נאמן" – אינן תואמות את הנחיות בית המשפט, וזאת מפני שהפתרון היה צריך להיות כזה שיקיים את חופש הגישה לכותל ויצמצם פגיעה ברגשות המתפללים. הוועדות שבחנו את הנושא לא עסקו בצמצום הפגיעה, אלא שללו לחלוטין את זכותן של "נשות הכותל" להתפלל במקום. שלושת השופטים שדנו בעתירה פירשו את תקנה 2(א)(א) לתקנות המקומות הקדושים כמאפשרת לנשות הכותל להתפלל במקום כמנהגן. לפיכך החליט בית המשפט ליתן צו מוחלט "המורה לממשלה לקבוע את ההסדרים ואת התנאים המתאימים שבגדרם תוכלנה העותרות לממש את זכותן לתפילה כמנהגן ברחבת הכותל המערבי". ביצוע פסק הדין הושעה בשישה חודשים לצורך קביעת ההסדרים הנדרשים.

31. עם מתן פסק הדין עתרה המדינה לקיום דיון נוסף ובקשתה התקבלה. באפריל 2003 ניתן פסק הדין בדיון הנוסף (דנג"ץ 4128/00 מנכ"ל משרד ראש הממשלה נ' הופמן, פ"ד נז(3) 289). ברוב של חמישה שופטים מול ארבעה נקבע, כי לנשות הכותל עומדת זכות להתפלל ליד הכותל כדרכן, ואולם, אין מדובר בזכות מוחלטת אלא בזכות שיש לאזן אל מול הפגיעה שחשים שומרי מצוות אחרים נוכח אורח תפילתן. על-מנת לנסות ולהשיג איזון כאמור, קבע בית המשפט כי על הממשלה להכשיר את מתחם "קשת רובינסון" לשמש כאתר תפילה מסודר עבור נשות הכותל. עוד נקבע כי אם לא יוכשר האתר בתוך שנים-עשר חודשים, יהיה על הממשלה לקבוע הסדרים ותנאים שיאפשרו לנשות הכותל לממש את זכותן להתפלל כמנהגן ברחבת הכותל הקיימת. המשנה לנשיא לוין והשופטים מצא, ביניש ושטרסברג-כהן סברו, בדעת מיעוט, כי דין העתירה לדיון נוסף להידחות. לשיטתם, ל"נשות הכותל" עומדת זכות להתפלל כמנהגן ברחבת הכותל הקיימת, כפי שנקבע בבג"ץ 3358/95.

32. לטענת חברות ארגון נשות הכותל, אתר קשת רובינסון לא הוכשר בתקופת הזמן שנקבעה בדנג"ץ 4128/00 ואשר על כן הן המשיכו לממש את זכותן להתפלל בכותל המערבי כמנהגן מדי חודש בחדשו תוך שהן סובלות מהתנכלויות מילוליות ופיזיות שהופנו כלפיהן ע"י חלק מהמתפללים האורתודוקסיים.

חידוש המתיחות בכותל והקמת הצוות המייעץ להסדרי התפילה בכותל המערבי

33. בחודש מרץ 2013 פרסמה המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (אזרחי) דאז, הגב' שרית דנה, סיכום דיון פנימי בו נקבע כי אתר "קשת רובינסון" הוכשר בהתאם לקביעת בית המשפט בדנג"ץ 4128/00, וכי ניתן לראות בו חלופה לרחבת הכותל לצורך קיום תפילותיהן של "נשות הכותל". לפיכך נקבע בסיכום הדברים, כי ניתן למנוע מ"נשות הכותל" מלקיים ברחבת הכותל את מנהגייהן על בסיס תקנות השמירה על המקומות הקדושים ופסיקת בג"ץ.
34. בעקבות סיכום הדברים, חלה הסלמה ברורה בגישת המשטרה כלפי תפילתן החדשית של נשות הכותל, שבאה לידי ביטוי בעיכובים ובמעצרים של פעילות הארגון בעוון התעטפות בטלית וקריאה בספר תורה. שינוי גישה זה של המשטרה כלפי המתפללות עורר סערה גדולה בקרב קהילות יהודיות בתפוצות ובקרב קהלים ישראלים רחבים. בעקבות כך ביקש ראש הממשלה את התערבותו של יו"ר הסוכנות היהודית, מר נתן שרנסקי, בסוגית הכותל, תוך קידום יוזמה לקיום משא ומתן של כל הגורמים המעורבים בעניין למציאת מתווה פשרה מוסכם וראוי. יו"ר הסוכנות הציע כי הבסיס למשא והמתן יהיה האפשרות להקמת רחבת תפילה שוויונית לכל אורכו של החלק הדרומי של הכותל המערבי, בשטח הדומה לרחבת התפילה הקיימת כיום ובמפלס גובה דומה – דבר אשר יבטיח את האופי ממלכתי והנראות של רחבה זו.
35. ביום 11.4.2013, במהלך תפילת ראש חודש אייר תשע"ג, נעצרו חמש מתפללות מקרב נשות הכותל. בדיון בפני בית המשפט ביקשה המדינה לשחרר את הנשים בערובה, תוך הטלת איסור על כניסתן לכותל בשלושת ראשי החודשים הבאים. בית משפט השלום דחה את הבקשה, משמצא כי לא התקיימה עילה למעצרן ולהתניית שחרורן בערובה ושחרר את הנשים (מ"י 21352-04-13).
36. עם מתן ההחלטה, ערערה המדינה על פסק הדין בפני בית המשפט המחוזי. ערעור זה נדחה על ידי כבוד השופט סובל אשר קבע כי אין חשד להפרת חוק על ידי הנשים המתפללות. השופט דחה את פרשנות המדינה, לפיה עצם הגעתן של נשות הכותל למקום כשהן עטופות טלית מהווה הפרה של החוק. בית המשפט קבע כי פסק הדין בדנג"ץ 4128/00 לא הכיל צו האוסר על "נשות הכותל" להתפלל כמנהגן ברחבת הכותל. עוד נקבע כי בהיעדר קביעה שיפוטית שתאשר כי הממשלה מילאה את התנאי שנקבע בפסק הדין האמור, בדבר הכשרת מתחם "קשת רובינסון" "כיאות וכנדרש", הרי שלא ניתן לראות בו משום צו מוחלט. עוד קבע השופט שלא נעשה על ידי חברות הארגון כל מעשה אסור בתחומי המקומות הקדושים, שכן יש להעניק לביטוי "מנהג המקום" פרשנות פלורליסטית ולאומית, ולא פרשנות דתית-הלכתית (עמ"י 23834-04-13).
37. בעקבות פסק הדין, הנחה היועץ המשפטי לממשלה את המשטרה לאפשר לנשות הכותל להתפלל ברחבת הכותל כמנהגן.
38. ביום 22.5.13 מינה ראש הממשלה צוות מייעץ לסוגיית הסדרי התפילה בכותל המערבי, בהשתתפות מזכיר הממשלה, עו"ד אביחי מנדלבלט, מזכיר הממשלה הקודם, מר צביקה האוזר, והמשנה ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד דינה זילבר. תפקיד הצוות היה לבחון את ההסדרים הקיימים ואת הצורך בשינויים והדרכים לבצעם, זאת נוכח ההתפתחויות שאירעו

לפני הקמת הצוות, "שחידדו את הצורך הרחב בבחינה מחודשת של הסדרי התפילה בכותל המערבי, האתר הקדוש לעם היהודי, באופן שיספק מענה יציב וארוך טווח לזרמים השונים ביהדות, כלשון ההקדמה לדו"ח שהוגש על ידי הצוות.

39. לאחר עריכת מספר סבבים של שימועים לגורמים השונים הנוגעים בסוגיה, לרבות נציגי העותרות 1-3, החל משא ומתן אינטנסיבי בין מזכיר הממשלה, עו"ד אביחי מנדלבלית ובין נציגי העותרות. בנוסף, נטלו חלק במשא והמתן נציגי התנועה הקונסרבטיבית והתנועה הרפורמית בצפון אמריקה, שייצגו את יהדות התפוצות. המו"מ לוה באופן הדוק על ידי יו"ר הסוכנות היהודית ונציגי ארגון הפדרציות היהודיות בצפון אמריקה.

40. בראשיתו של תהליך המשא והמתן הציגו העותרות דרישה להתקנת רחבת תפילה שוויונית באזור התפילה הנוכחי בכותל המערבי, בין השאר לאור ההרחבה הניכרת של עזרת הגברים (אל מתחת לאזור המקורה המכונה "קשת וילסון", בצפון העזרה הפתוחה). לשיטת העותרות, מהלך זה היה מתיישב באופן המיטבי עם תכליות חוק השמירה על המקומות הקדושים ועם זכות המשתייכים על שורותיהם לחופש גישה לכותל המערבי.

41. לנוכח עמדתה החד משמעית של הממשלה נגד התקנת רחבת התפילה השוויונית באזור התפילה הנוכחי, התמקד המשא והמתן באפשרות להתקנת רחבת התפילה השוויונית באזור קשת רובינסון. בכך הסכימו העותרות 1-3 לפשרה מרחיקת לכת מבחינתן לטובת "שלום בית" בעם היהודי. עובדה זו הביאה את העותרות להציג כבר בראשיתו של המו"מ מספר דרישות עקרוניות ויסודיות, כמענה להתפשרות המשמעותית הטמונה בהתקנת רחבת התפילה מחוץ לאזור הנתפס בעיני רוחו של כל אדם יהודי ככותל המערבי. בנוסף, כבר בשלביו הראשונים של המשא והמתן התברר כי הצעתו של יו"ר הסוכנות, להתקנת רחבת תפילה באתר קשת רובינסון שתהא שווה בגודלה ובגובהה לרחבת התפילה הקיימת באתר, אינה ישימה מטעמים מדיניים, טעמים של שמירה על נכסים ארכיאולוגיים וטעמים ארכיטקטוניים. עובדה זו אך העצימה את עמדת העותרות כי יש לנקוט בצעדים שיבטיחו את האופי הממלכתי המלא של רחבת התפילה השוויונית. בקליפת האגוז, התמקדו דרישות העותרות 1-3 בעניינים הבאים:

א. התקנת רחבת תפילה משמעותית בשטחה, בעלת תזות ממלכתית ומכובדת ופיתוח מלא של הנוף סביב הרחבה, המכוסה כיום בגדרות תיל, מחסומי עץ, יריעות בד, צמחיית בר ואף אשפה.

ב. חיבורה של רחבת התפילה אל הרחבה העליונה הציבורית של אתר הכותל, באמצעות דרכי הגישה, והתקנת כניסה משותפת לאתר הכותל לטובת מתן ביטוי ברור להיות הכותל אתר לאומי אחד בעל שני מתחמי תפילה.

ג. הפקעת שטח הרחבה מתחומי הגן הארכאולוגי והכללתו בשטחי אתר הכותל המערבי, כהגדרתו בתקנות השמירה על המקומות הקדושים.

ד. הבטחת אופי התפילה השוויוני והפלורליסטי ברחבה בתקנות ומינוי ממונה מטעם הממשלה שיהיה בעל סמכויות דומות לסמכויות הממונה על המקומות הקדושים בכל הנוגע לנהל התפילה ברחבה השוויונית.

ה. הקמת מועצה, בהשתתפות נציגי הממשלה, נציגי הסוכנות ונציגי העותרות, אשר תנחה את הממונה על הרחבה השוויונית במילוי תפקידו ותאשר את הנהלים הנקבעים על ידו.

כפי שעולה מדו"ח ההמלצות הצוות המייעץ ומהחלטת הממשלה, עקרונות יסוד אלו זכו לביטוי ברור בנוסח התקנות ובהמלצות הצוות שאושרו בהחלטת הממשלה. יש להדגיש כי כל אחד מן העקרונות נידון ביסודיות במסגרת המו"מ, תוך נכונות רבה של העותרות לוותורים ולמציאת עמק השווה.

42. המשא והמתן בין הצדדים נמשך לא פחות משלוש שנים, במהלכן התקיימו עשרות ישיבות עבודה בין נציגי העותרות למזכיר הממשלה וצוותו. בנוסף, נערכו אחת למספר חודשים פגישות עם מנהיגות התנועה הרפורמית והקונסרבטיבית בצפון אמריקה שטרחה ובאה לישראל, פעם אחר פעם, לטובת קידום המשא והמתן. בתקופה זו אף התקיימו מספר פגישות עם ראש הממשלה, בהן הביע את תמיכתו הברורה במתווה המתגבש. כפי שהוצג במבוא לעתירה, לכל אורכו התנהל המו"מ בעקיפין גם עם רב המקומות הקדושים ויו"ר הקרן למורשת הכותל, הרב שמואל רבינוביץ'. מזכיר הממשלה וצוותו, נעו "רצוא ושוב" בין נציגי העותרות לבין רב רבינוביץ', שסרב לכל הידיינות ישירה, פנים אל פנים עם העותרות. כפי שניכר בדו"ח המפרט את המלצות הצוות, ואשר אומץ בהחלטת הממשלה, המשא והמתן לא התנהל על גבי הפסים העקרוניים בלבד של הסוגיה הנידונה אלא ירד לפרטים הקטנים ביותר של ההסדר המוצע.

43. יוער, כי בחודש אוגוסט 2013, חודשים אחדים לאחר תחילת עבודת הצוות המייעץ והמשא והמתן, ולקראת חגי תשעי"ד, הורה השר לשרותי דת דאז, נפתלי בנט, על הקמת רחבת תפילה משודרגת באתר קשת רובינסון ועל פתיחתה לשימוש הציבור החפץ בתפילה ללא הפרדה לכל אורך שעות היממה. למרות הקמת הרחבה, שר הדתות לא תיקן את תקנות המקומות הקדושים, באופן המונע את תפילת נשות הכותל בעזרת הנשים. במקביל, הצוות המייעץ לא חדל מעבודתו והמשא והמתן נמשך במלוא עוזו עוד זמן ממושך. עובדות אלו מעידות כאלף עדים, כי גם לשיטת ראש הממשלה והשר לשרותי דת דאז, הקמת רחבת תפילה בקשת רובינסון לא מיצתה את ההתדיינות בין הצדדים ולא העניקה מענה מספק לדרישות המוצדקות של העותרות 1-3.

44. בחודש ינואר 2016 סיים הצוות את עבודתו והגיש את המלצותיו לממשלה. להלן עיקרי ההמלצות של הצוות המייעץ:

א. אתר הכותל המערבי, המשמש סמל לתחייתו הלאומית, הדתית והתרבותית של העם היהודי, יהיה פתוח ונגיש עבור כל יהודי המבקש לשאת את תפילתו באופן התואם את זהותו ואמונתו. לשם כך, בצד רחבת התפילה הקיימת כיום בחלקו הצפוני של הכותל המערבי (הרחבה הצפונית), תוקם רחבת תפילה נוספת בחלקו הדרומי של הכותל, מדרום לגשר המוגרבים (הרחבה הדרומית). שתי רחבות התפילה יפעלו במקביל.

ב. ברחבת התפילה הצפונית תתנהל התפילה על-פי מנהג היהדות האורתודוקסית, לפי דין תורה, שהרבנות הראשית לישראל נוהגת לפיו, בין השאר, תוך הפרדה בין עזרת נשים לעזרת גברים, וקיום תפילת נשים לפי מנהג זה. ברחבה הדרומית תתנהל התפילה על-פי תפיסה פלורליסטית ושוויונית, באופן שיהיה בו כדי לספק מענה למתפללים מקרב

הזרמים השונים שאינם אורתודוקסים, ובראשם, הזרם הרפורמי והזרם הקונסרבטיבי. ככלל, ברחבה זו תתקיים תפילה מעורבת של גברים ונשים ללא מחיצה. לצד זאת, ובשים לב לאופייה הפלורליסטי של רחבה זו, תינתן ל"נשות הכותל", שמאבקן המסור להתפלל כדרך ברחבת הכותל המערבי נמשך מעל לחצי יובל שנים, האפשרות לקיים במקום תפילת נשים נפרדת, כמנהגן, מדי ראש חודש, בתענית אסתר, ובמועדים נוספים לגביהם ייתן הממונה על רחבת התפילה הדרומית, על דעת מועצת רחבת התפילה הדרומית, היתר פרטני.

ג. רחבת התפילה הדרומית תותאם מבחינה פיסית לשמש כמקום תפילה מכובד, נגיש ובעל נראות, המהווה חלק אינטגרלי מאתר הכותל המערבי. יוער, כי הכשרת המתחם לשמש כרחבת תפילה כאמור תיעשה תוך התחשבות בעובדה כי במקום, המשמש כיום גן ארכיאולוגי, קיימים ממצאים ארכיאולוגיים בעלי חשיבות תרבותית, מדעית, היסטורית ולאומית מן המדרגה הראשונה, המנציחים את חורבנה של ירושלים. בהתאם לכך, השינויים הפיזיים המתוכננים במקום יבוצעו באופן שיבטיח ככל הניתן את שימור הממצאים הארכיאולוגיים הנ"ל, ובכפוף לכל דין, לרבות קבלת אישור מנהל רשות העתיקות, כמתחייב מסמכויותיו על פי חוק העתיקות, התשל"ח-1978.

ד. הרחבה העליונה, שנמצאת ממערב לרחבת התפילה הצפונית, ככלל, לא תשמש לצרכי תפילה, אלא כמקום התכנסות ומעבר לרחבות התפילה, ולעיתים גם לעריכת טקסים הנושאים אופי לאומי, ממלכתי וצבאי. ברחבה זו, ככלל, לא יתקיימו תפילות ולא תנהג הפרדה בין נשים לגברים. זאת, למעט ביחס לתפילות שנערכות במועדים מיוחדים - שלושת הרגלים (סוכות, פסח ושבועות), ימי סליחות, יום ירושלים ותשעה באב, וכן, בעצרות תפילה גדולות - ובתנאי שמספר המשתתפים הצפוי בתפילות אלו, עולה בפועל על הקיבולת המרבית של רחבת התפילה הצפונית. במקרים אלו, בשעת התפילה בלבד, יהא מנהג המקום במתחמים המשמשים לתפילה ברחבה העליונה (שגודלם יותאם למספר המתפללים במקום), על-פי המנהג שנקבע לרחבה הצפונית. ניהול הרחבה העליונה על כל היבטיו יישאר במתכונת הקיימת, כלומר, תחת אחריות רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים ליהודים והקרן למורשת הכותל המערבי.

ה. שתי רחבות התפילה, הצפונית והדרומית, תהיינה פתוחות ונגישות באופן חופשי לכל אדם אשר יבקש להיכנס לתחומן, למטרת ביקור, תפילה ולכל מטרה אחרת, ובלבד שהתנהגות המבקרים ברחבות אלו תיעשה בהתאם להסדרי התפילה הנהוגים במקום, בכל רחבה על-פי המקובל בתחומה ועל-פי אפיונה.

ו. ניהול הרחבה הצפונית, על היבטיו המנהליים וההלכתיים, יישאר במתכונת הקיימת, היינו, על-ידי הממונה על המקומות הקדושים ליהודים (הוא רב הכותל המערבי). ניהול הרחבה הדרומית, בהיבטים אלו, יופקד בידי הממונה על רחבה זו, שיהיה מנכ"ל משרד ראש הממשלה או מי מסגרתו או מי מסגרת מזכיר הממשלה, שימונה לשם כך על-ידי ראש הממשלה. לצד הממונה, תפעל מועצה שתקבע את ההסדרים הנוגעים לתפילה במקום, ותהא רשאית להנחות את הממונה בנוגע להפעלת סמכויותיו. חברי המועצה יהיו יושב-

ראש הסוכנות היהודית לארץ ישראל, אשר ישמש כיושב-ראש המועצה; חמישה עובדי מדינה שימונו על ידי ראש הממשלה; מנהל רשות העתיקות; ושישה נציגי ציבור, שימונו אף הם על ידי ראש הממשלה, המייצגים את ציבור המתפללים ברחבה הדרומית⁴. מנגנון זה מיועד להתמודד באופן הולם עם החידוש והרגישות הכרוכים בניהול הרחבה הדרומית, נוכח ההסדר החדשני שיושם בה ונוכח המורכבות הנובעת מן העובדה שהמתחם משלב מקום תפילה ואתר ארכיאולוגי.

ז. המתווה המוצע יעוגן בתיקון לתקנות השמירה על מקומות קדושים ליהודים, התשמ"א - 1981.

ח. עד למימוש המתווה המוצע באופן אשר ייתן מענה הולם לצורכי התפילה של "נשות הכותל", יישאר על כנו המצב הנוהג במועד פרסום הדו"ח ביחס לתפילתן בכותל המערבי.

45. להמלצות צורפה **מפת דרכים ליישום המתווה**, בה נקבעו השלבים הבאים:

א. בתוך 60 יום יבוצע תכנון מפורט לכלל המרכיבים הפיסיים בתכנית, שיאושר על ידי הגורמים הנוגעים בדבר ויבוצע ע"י אדריכלים שיישכרו על ידי משרד ראש הממשלה.

ב. במקביל תוגש בקשה להרחבת שטח היתר הבנייה לבמת התפילה הדרומית.

ג. עם השלמת התכנון המפורט ולאחר קבלת אישורים, יתלו העבודות בשטח, לרבות הקמת כניסה מרכזית חדשה, הקמת במת התפילה הדרומית והשלמת הפיתוח.

ד. יסוכם תקציב הניהול השוטף של הרחבה הדרומית.

ה. עם השלמת הבינוי וסיכום התקציב, מינוי מועצת רחבת התפילה הדרומית והממונה על רחבת התפילה הדרומית - יכנסו לתוקף התקנות.

[א'] העתק המלצות הצוות המייעץ לסוגית הסדרי התפילה בכותל המערבי, **מצ"ב ומסומן כנספח א'**.

46. עיון מעמיק בהמלצות הצוות, המשקפות את מתווה הפשרה שגובש, מלמדות על המענה שניתן לדרישות העקרוניות של העותרות שהוצגו בראשית המו"מ. עם זאת, המלצות אלו גם משקפות את הוויתורים הגדולים מצד העותרות, שנועדו לאפשר מציאת עמק השווה וגיבוש פשרה. בין הוויתורים הרבים ראוי למנות את הבאים:

א. התנועות הסכימו למימוש זכותן לחופש דת ברחבת התפילה בסמוך ל"קשת רובינסון". המדובר ברחבה הדומה לרחבת הכותל המערבי, אך מנותקת ממנה. בהסכימם למימוש זכותם לגישה ותפילה ברחבת הכותל הדרומית, ויתרו למעשה העותרים על זכות הגישה

⁴ כך נאמר בנוגע לנציגי ציבור שימנה ראש הממשלה - שניים שימונו על פי המלצת התנועה הרפורמית, שניים שימונו על פי המלצת התנועה הקונסרבטיבית ושתיים המייצגות את נשות הכותל.

והתפילה על פי מנהגם ברחבת הכותל המערבי עצמה. בהקשר זה יפים דבריו של השופט חשין בדנג"ץ 4128/00:

"אתר "קשת רובינסון", ידענו כולנו, שריד הוא מן החומה המערבית של הר-הבית, כמוהו ככותל המערבי. ואולם איש לא יכחד כי בתודעה הקולקטיבית והאינדיווידואלית של בני העם היהודי אין חלק זה של החומה המערבית ניצב בדרגת קדושה וייחודיות השווה לאותו חלק מן החומה המערבית הקרוי הכותל המערבי." (עמ' 28)

ב. תקנה 4ג לתיקון המוצע לתקנות השמירה (נספח ג' להמלצות הצוות המייעץ) עוסקת במועצת רחבת התפילה הדרומית. בתקנה 4ג(ב)(4) המוצעת מצוין -
"בין חברי המועצה יהיו שישה נציגי ציבור אשר ימנה ראש הממשלה, המייצגים את ציבור המתפללים ברחבת התפילה הדרומית, בהתאם למנהג המקום שנקבע ביחס לרחבה זו"

נציגי העותרים הסכימו, תחת מחאה ובכאב, לתיאורם הכוללני המופיע בתקנה זו, ללא האזכור המפורש, המתבקש, של נשות הכותל, התנועה המסורתית-קונסרבטיבית והתנועה הרפורמית בשמותיהן-הן, משל עצם הזכרת השם 'רפורמי' או 'קונסרבטיבי' בתקנות רשמיות של מדינת ישראל כמוהו כצלם בהיכל.

ג. מנספח 1ג להמלצות הצוות המייעץ ניתן לראות בבירור כי שטח רחבת התפילה הצפונית גדול משטח רחבת התפילה הדרומית באופן ניכר וכי רחבת התפילה הצפונית אף מאפשרת קרבה ונגישות רבה יותר לאבני הכותל המערבי מאשר רחבת התפילה הדרומית.

ד. על פי המלצות הצוות המייעץ, רחבת התפילה הדרומית תוקם במקום המשמש כיום גן ארכיאולוגי והתפילה בה תיעשה גם בשטח שלא יפותח, בין היתר באזור הרחוב ההרודיאני, באופן המתחשב בממצאים ארכאולוגיים הקיימים במקום ובאפשרות הביקור באתר שלא לצרכי תפילה. מגבלות אלו ביחס לשימוש ברחבת הכותל הדרומית אינן קיימות ביחס לרחבת הכותל הצפונית.

ה. על פי תקנה 4ג לתיקון המוצע לתקנות, מועצת רחבת התפילה הדרומית תמנה שלושה עשר חברים, כאשר מתוכם רק שישה יהיו נציגי ציבור המייצגים את ציבור המתפללים ברחבה הדרומית. מכאן, שנציגי הציבור האמורים יהוו מיעוט מקרב חברי מועצת רחבת התפילה הדרומית. למותר לציין, כי כמיעוט נפגמת בצורה מהותית יכולתם להשפיע על קבלת החלטות ע"י המועצה.

ו. נציגי העותרים הסכימו, נוכח התנגדותו של רב הכותל, לחיבורה של רחבת התפילה השוויונית לרחבה הציבורית העליונה של אתר הכותל שלא בדרך המלך, שהרי לכאורה ניתן היה לבנות מעבר נוח סמוך/לפני עזרת הנשים ואשר היה מוביל במתינות לאתר קשת רובינסון. עובדה זו מחייבת את פוקדי הרחבה השוויונית להגיע אליה בדרך פתלתלה וארוכה שאינה מבטאת באופן מלא את העיקרון של אתר אחד עם שתי רחבות תפילה.

47. ביום שישי 29.1.16, דקות ספורות לפני כניסת השבת, הפקידו נציגי העותרים בידי מזכירות הממשלה, לבקשת מזכיר הממשלה, מכתב בו הם מאשרים כי הסכמתם למתווה הפשרה היא חד משמעית ובלתי הדירה. רב הכותל הפקיד אף הוא מכתב דומה במזכירות הממשלה.

[ב'] העתק מכתבם של העותרים למזכיר הממשלה מיום 29.1.16, מצ"ב ומסומן כנספח ב'.

48. ביום 31.1.16, החליטה הממשלה לאמץ את המלצות הצוות (החלטה מספר 1075) ברוב של 15 שרים תומכים למול חמישה מתנגדים. על פי דיווחיו של מזכיר הממשלה דאז, עו"ד מנדלבלוט, לנציגי העותרות, ימים אחדים קודם לשיבת הממשלה נערכה הצגה מפורטת של המתווה לראשי הסיעות החרדיות השותפות לקואליציה. על פי דיווחים אלו הודיעו ראשי הסיעות כי שריהן יתנגדו להחלטה בממשלה, אך לא ימנעו את קבלתה. העובדה כי גם שעה קלה לפני ההצבעה בממשלה עוד התבקשו נציגי העותרות להסכים לשינויים בלשון החלטת הממשלה, בשל דרישות של השרים החרדיים, מלמדת כי שרים אלו ומפלגותיהם היו בסוד העניין באופן מלא.

49. להלן עיקרי החלטת הממשלה, כפי שהתקבלה ברוב של 15 שרים תומכים למול חמישה מתנגדים.

א. ליישם את המלצות הצוות המייעץ.

ב. להטיל על השר לשרותי דת לפעול, בתוך 30 ימים, בהתאם לסמכותו לפי סעיף 4 לחוק השמירה על המקומות הקדושים, לאחר התייעצות עם הרבנים הראשיים לישראל ובהסכמת שרת המשפטים, לתיקון תקנות השמירה על המקומות הקדושים, בהתאם לנספח ג' להמלצות הצוות.

ג. לצורך הכשרת רחבת התפילה הדרומית והסדרי הגישה לכותל, כאמור בנספח ד' להמלצות, יינתן תקציב חד פעמי של 35 מלש"ח (מתקציבי משרד ראש הממשלה, משרד האוצר ומשרד הפוצות והסוכנות היהודית).

ד. תקציב שוטף לניהול הרחבה הדרומית ידון בין משרד ראש הממשלה למשרד האוצר.

ה. להטיל על מזכיר הממשלה לפעול בהקדם ליישומן המלא של ההמלצות.

[ג'] העתק החלטת הממשלה 1075 מיום 31.1.16, מצ"ב ומסומן כנספח ג'.

50. למרות שהמלצות הצוות המייעץ היו מקובלות על הגורמים החרדים – ובכללם רב הכותל וחברי הכנסת החרדים – לאחר שנתקבלה החלטת הממשלה, החל מסע השמצה נרחב ובוטה מצד גורמים חרדים – בכנסת, בממשלה וברבנות הראשית – כנגד החלטת הממשלה וכנגד התנועות הלא אורתודוקסיות.

51. כך, למשל, ביום 25.2.16 קיבלה מועצת הרבנות הראשית, גוף שלטוני הפועל מכוח החוק, החלטה כדלקמן, אשר מעבר להתייחסותה התקיפה והבוטה בחריפותה כלפי מיליוני יהודים רפורמים וקונסרבטיביים, מיטיבה לתאר כיצד גוף שלטוני מבקש לעצמו סמכויות שלא ניתנו לו על ידי המחוקק הראשי ומחוקק המשנה:

מועצת הרבנות הראשית לישראל שמעה את ההצעה להסדר התפילה ברחבת הכותל.
עפ"י חוק שמירה על המקומות הקדושים בישראל, התקנות להתנהלות והתנהגות במקומות קדושים ליהודים, חייבות להיעשות בעצה אחת ובהמלצת הרבנים הראשיים לישראל.
המועצה מוחה על כך שעד היום, למרות שהנושא נדון במשך תקופה ארוכה, הדבר לא הגיע לפתחה, וזאת בניגוד גמור להוראות החוק.

עמדתה הבסיסית של מועצת הרבנות הראשית היא כנגד גופים הנקראים "ליברלים" ו"מתקדמים" שחרטו על דגלם עקירת תורת ישראל ממהותה ויחודיותה. ותוצאות מעשים מדברות בעד עצמם. מי שעוקב אחר ההתבוללות שפשתה בקרב יהודי העולם הקשורים עם גופים אלו, אחרי נישואי התערובת, עקירת כל דבר שבקדושה, רואה בעליל שאין להם כל קשר ליהדות השורשית, יהדות - שהחזיקה את עם ישראל במשך כל שנות קיומו, והרי אין עם ישראל אומה אלא בתורתיה - תורה שבכתב ותורה שבע"פ.

לא ניתן דריסת רגל במקום הקודש, למי שבמשך שנים עקרו את ציון וירושלים מסידור תפילתם ומצהירים קבל עם ועדה שככל העמים ישראל, אינם רואים ייחודיות בתורת ישראל ואינם מאמינים ביסודות האמונה היהודית שאחד מבסיסיה "זאת התורה לא תהא מוחלפת", זה דבר חמור. על הכנסת דברים זרים למקום המקדש נזדעזעה ארץ ישראל.

המציאות של מיליון יהודים ושאנים יהודים ברחבי העולם, המצביעים ברגליהם ומכבדים את קדושת המקום ואת חשיבותו לעם היהודי לאורך הדורות בצורת ההתנהלות הנוכחית, מלמדת שאף אם ישנן קבוצות קטנות המנסות לפגוע במרקם העדין ובקדושה הקיימת שם, ואנו קוראים גם לממשלת ישראל לעמוד על המשמר ועל כבוד המקום. המועצה מציינת כי רב הכותל והמקומות הקדושים, הרב רבינוביץ יבצע את פעילותו אך ורק בהתאם להנחיות הרבנות הראשית.

לגופו של עניין, לגבי המתווה המוצע, המועצה דורשת ממשלת ישראל להקפיד את החלטתה עד אשר תמלא את חובת ההתייעצות עם הרבנות הראשית בהתאם לחוק.

52. לנוכח התנגדותן המאוחרת של המפלגות החרדיות למתווה והתכחשותן להיותן בסוד העניינים מלכתחילה, הודיע ראש הממשלה ביום 27.3.16 על מינויו של ראש לשכתו, מר דוד שרן "לרכז את הדיונים בנושא מול הגורמים השונים ולהציג בפניו בתוך 60 ימים, המלצה לצעדים הנדרשים לפתרון הקשיים, לפי הפתרון שהוצע."

[ד'] הודעת ראש הממשלה מיום 27.3.16, מצ"ב ומסומן כנספח ד'.

53. כמתבקש, נפגשו נציגי העותרות 1-3 עם מר שרן וצוותו. בנוסף, אף התקיימה ישיבה בהשתתפות ראשי התנועה הרפורמית והתנועה הקונסרבטיבית בצפון אמריקה עם ראש הממשלה, אולם גם בתום 60 הימים לא הציגה הממשלה כל תכנית מעשית ליישום המתווה; ולהפך - נציגי לשכת ראש הממשלה הדגישו את הקושי הגדול הטמון ביישום ההחלטה לנוכח התנגדותן של המפלגות החרדיות.

54. יודגש כי עד כה לא נמסר לנציגי העותרות פירוט על אודות עניינים נקודתיים בהן מבקשות המפלגות החרדיות לבצע שינוי במתווה המוסכם. מן הפרסומים בתקשורת ומן השיחות עם

נציגי לשכת ראש הממשלה עולה כי המפלגות החרדיות מתנגדות לרוב המכריע של המלצות הצוות המוסכמות, וכל שהן מסכימות הוא לשדרוג קל של רחבת התפילה הקטנה הקיימת באתר "קשת רובינסון" כבר כיום. פשיטא, כי עמדה זו אינה מקובלת על העותרות 1-3 ואין לה כל אחיזה במצב המשפטי.

55. מתוך חשש לקביעת עובדות בלתי הפיכות בשטח ויישום מזערי של ההסכם, ברוח הדרישה של המפלגות החרדיות, הודיעו נציגי העותרות 1-3 בתיאום עם יו"ר הסוכנות ובאמצעות פניה לראש הממשלה על התנגדותן ליישום חלקי של המתווה שלא בהתאם למפת הדרכים המחייבת שנקבעה בהחלטת הממשלה.

56. נכון למועד הגשת העתירה המתוקנת, אין בידי העותרות תמונה ברורה בדבר כוונותיה של ממשלת ישראל ביחס ליישום החלטתה. נציגי העותרות 1-3 מצויים בקשר רציף, פתוח וחיובי עם נציגי לשכת ראש הממשלה, אך עד כה לא הוצגה להם תכנית מעשית ולוחות זמנים ליישום המתווה המוסכם.

57. לנוכח אי יישומו של המתווה, והצהרותיהן החוזרות והנשנות של המפלגות החרדיות כי יסכלו את מימושה של החלטת ממשלה, המשיכו חברות ארגון נשות הכותל במנהגן לקיים תפילות בעזרת הנשים, תוך עמידה על זכותן להתפלל בהתאם למנהגן ואמונתן. חברות הארגון עומדות על זכותן, שהוכרה בפסק דינו של בית המשפט המחוזי, לקרוא בתורה במהלך תפילתן ומנחות על הנוהל שהתקין הרב רבינוביץ', הממונה על המקומות הקדושים, המונע הכנסת ספרי תורה פרטיים למתחם. נוהל זה נועד למנוע קריאת נשים בתורה, שהרי הקרן למורשת הכותל המערבי מסרבת לאפשר לנשים לעשות שימוש באחד מעשרות ספרי התורה הנמצאים באתר הכותל ועומדים לרשות כל מניין גברים המבקש לקרוא בתורה. עתירה בעניין חוסר החוקיות של נוהל זה תלויה ועומדת בפני בית המשפט הנכבד (בג"ץ 8124/15).

58. בצד שגרת התפילה של חברות ותומכות ארגון נשות הכותל, ולנוכח אי יישומו של המתווה, החליטו העותרות 1 ו-2 לקיים אף הן שגרה של תפילות בציבור ללא הפרדה מגדרית באתר הכותל. מתוך כבוד לציבור המתפללים האורתודוקסי ביקשו התנועות לקיים תפילות אלו ברחבת הכותל העליונה, בה לא נוהגת הפרדה מגדרית. התנהלותו של הממונה על המקומות הקדושים, שזכתה גם לגיבוי של היועץ המשפטי לממשלה מרגע מסוים, מדגימה את חוסר תום הלב של הממונה ושל יתר הגורמים הפועלים לסיכול החלטת הממשלה ובמקביל מונעים את חופש הגישה של חברי הקהילות הלא אורתודוקסיות לתפילה בכותל כמנהגם.

59. ביום 15.6.16 פנה הממונה על המקומות הקדושים אל היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת בבקשה לאסור על העותרות לקיים תפילה מעורבת ברחבה העליונה שתוכננה ליום המחרת. ביום 16.6.16 השיב היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת לרב הכותל כי אין מקום להפעלת סמכותו על פי תקנה 2(א)(א1) לתקנות השמירה על מקומות קדושים ליהודים, ולמנוע תפילה מעורבת ברחבה העליונה.

[ה'] העתק מכתבו של היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת מיום 16.6.16 מצ"ב ומסומן כנספח ה'.

60. התפילה נערכה כמתוכנן ביום 16.6.16 בהשתתפות מאות גברים ונשים מכל רחבי הארץ. במהלך התפילה, ניסו עשרות חרדים להפריע למהלך התפילה, התפרעו, השמיעו קריאות גנאי, הרעישו במשרוקיות והשליכו בקבוקי מים. השוטרים שהיו במקום לא טרחו לחצוץ בין קהל המתפללים למתפרעים. גם סדרני הקרן למורשת הכותל לא עשו דבר.

61. בעקבות האירועים החמורים, שלחו ראשי התנועות ביום 20.6.16. מכתב למפכ"ל המשטרה בדרישה לבדוק את התנהלות המשטרה בעניין, ולוודא שהמשטרה תגן על חופש הפולחן של העותרות.

[ו'] העתק מכתבם של ראשי העותרות מיום 20.6.16 מצ"ב ומסומן כנספח ו'.

62. בתשובה, השיב היועץ המשפטי של מחוז ירושלים במשטרה כי האחריות על ניהול הכותל נתונה בידי רב הכותל ולא נדרשה התערבות משטרתית.

[ז'] מכתב המשטרה מיום 7.7.16 מצ"ב ומסומן כנספח ז'.

63. לאחר תפילה זו, התקיימו מספר תפילות נוספות בהן נטלו חלק קבוצות שונות, מהארץ ומחו"ל. ביום 7.7.16, ראש חודש תמוז, התעתדו התנועות לקיים תפילה שוויונית נוספת ברחבה העליונה, בשעות הבוקר. ביום 6.7.16, בשעה 16:00, הגיע לידי התנועות מכתב מאת היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת. במכתב צוין כי בחודש האחרון התקיימו דיונים במשרד המשפטים בנושא קיום תפילה מעורבת ברחבה העליונה, ובתוך כך הובא לידיעה הנוהל שהוציא רב הכותל בענין תפילה ברחבה העליונה, שעל פיו הרחבה העליונה אינה מיועדת לתפילות וטקסים דתיים.

64. יודגש כי דבר קיומו של נוהל איסור תפילה ברחבה העליונה לא היה ידוע לעותרים ואף לא לרשויות המדינה עד לחודש יולי 2016, ולא זכה לפרסום פומבי כל שהוא. רק בעקבות בקשת העותרות 1-2 לקיים תפילה ברחבה העליונה, פורסם הנוהל באתר האינטרנט של הקרן למורשת הכותל המערבי.

65. במכתבו של היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת צוין כי על פי המתווה שאושר בהחלטת הממשלה, הרחבה העליונה לא תשמש לצרכי תפילה. במכתב צוין כי בימים אלה צפויות להתחיל להתבצע עבודות ברחבת הכותל הדרומית, וכי כבר כיום קיימת חלופה המאפשרת "תנאים בסיסיים לתפילה בעזרת ישראל". נוכח כל זאת, בכוונת משרד המשפטים והמשרד לשרותי דת לקבל החלטה על פיה לעת הזו אין לקיים תפילה ברחבה העליונה, וניתן לקיים תפילות מעורבות רק בעזרת ישראל. התנועות נתבקשו להציג את עמדתן בנושא עד השעה 19:00 באותו יום, בטרם תתקבל החלטה סופית בעניין.

[ח'] העתק מכתבו של היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת 6.7.16, אליו צורף נוהל איסור תפילה ברחבה העליונה, מצ"ב ומסומן כנספח ח'.

66. בו ביום, בשעה 18:55 השיבו התנועות במכתב, בו ציינו כי לא ניתן מכח הנוהל – שעל קיומו כאמור נודע לתנועות רק באותו יום – לפגוע בזכויות חוקתיות של שוויון, פלורליזם וחופש דת.

התנועות הפנו לפסק דינו של בית המשפט הנכבד בעע"ס 5875/10, בו נקבע כי יש להתיר את כניסתם של גרים רפורמיים וקונסרבטיביים למקוואות ציבוריים. בפסק דין זה נקבע כי רובד אחד של הפליה – בענייננו אי מתן אפשרות תפילה ברחבה התחתונה – אינו מצדיק הפליה ברובד נוסף – ובענייננו – מניעת התפילה ברחבה העליונה. התנועות הבהירו כי עזרת ישראל אינה מהווה חלק ממתחם הכותל ונוכח העובדה שטרם נעשו העבודות הדרושות לצורך הכשרתה על פי המתווה, היא לא מהווה אלטרנטיבה ראויה. התנועות הפנו לפסק דינו של השופט סובל שקבע כי אפשרות התפילה בקשת רובינסון אינה מייצרת את הזכות להתפלל ברחבת הכותל, על פי מנהג המקום, שיש להעניק לו פרשנות פלורליסטית לאומית. לפיכך צוין, כי לא ניתן להגביל מכח החלטת ממשלה שכלל אינה מיושמת את זכותן של העותרות וחבריהן להתפלל תפילה מעורבת ברחבה העליונה.

[ט'] העתק מכתב העותרות מיום 6.7.16 מצ"ב ומסומן כנספח ט'.

67. בשעה 20:30 באותו יום שלחו התנועות מכתב נוסף ליועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת וליועץ המשפטי לממשלה, בו צוין כי נוהל איסור תפילה ברחבה העליונה משנת 2013 הותקן בחוסר סמכות, שכן סמכותו של רב הכותל לפרסם הוראות נוגעת אך לאיסורים הקבועים בתקנה 2 לתקנות המקומות הקדושים, אולם תקנה זו אינה כוללת כל הוראה ביחס למיקום התפילה במתחם הכותל.

[י'] העתק מכתב הנוסף של העותרות מיום 6.7.16 מצ"ב ומסומן כנספח י'.

68. בשעה 22:30 באותו יום השיב היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת במכתב לאקוני בו צוין כי לא נמצאה סיבה לשנות את העמדה על פיה לעת הזו אין לאפשר תפילה מעורבת ברחבה העליונה.

[יא'] העתק מכתבו הנוסף של היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת 6.7.16 מצ"ב ומסומן כנספח יא'.

69. נוכח עמדה זו, התכנסו כמה מאות פעילי התנועות ביום 7.7.16 בשעות הבוקר ברחבה העליונה, שם שרו מספר שירים, קראו את הקדיש, וסיימו בשירת התקווה. כל זאת, כאשר חרדים רבים קוראים קריאות גנאי ומנסים להפריע להתכנסות בכל דרך שהיא – מבלי שהמשטרה או סדרני הקרן למורשת הכותל נוקפים אצבע כדי להגן על המתפללים.

70. ביום 7.7.16 שלחה ב"כ העותרות מכתב ליועץ המשפטי של המשרד לשירותי דת וליועץ המשפטי לממשלה, בו צוין כי הטענות המהותיות שנכללו במכתבי העותרות לא נענו כלל. הנמענים נתבקשו להבהיר מכח איזו סמכות פורסם הנוהל האוסר על תפילה ברחבה העליונה. במכתב צוין כי חופש הפולחן של העותרות נשלל באופן מהותי ויסודי, בהעדר אפשרות להתפלל ברחבה התחתונה וברחבה העליונה, וכאשר עזרת ישראל אינה מהווה אלטרנטיבה ראויה, גם לשיטת הצוות המייעץ שהמלצותיו התקבלו על ידי הממשלה.

[יב'] העתק מכתב העותרות מיום 7.7.16 מצ"ב ומסומן כנספח יב'.

71. ביום 17.7.16 השיב המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (אזרחי) כי הנוהל הותקן כראוי ונאכף באופן שוויוני, ואף עולה בקנה אחד עם המלצות הצוות המייעץ שקבע כי ככלל לא יתקיימו ברחבה העליונה תפילות.

[יג'] העתק מכתב המשנה ליועץ המשפטי לממשלה מיום 17.7.16 מצ"ב ומסומן כנספח יג'.

72. התנהלות זו של הממונה על המקומות הקדושים, שזכתה באופן מפתיע ומאכזב לגיבוי מצד היועץ המשפטי לממשלה, מעידה על התנהלותו הלא תקינה של הממונה בכל הנוגע לקביעת הנהלים ואכיפת האיסורים באתר הכותל. התנהלות זו, המיועדת לדחוק ציבור משמעותי בעם היהודי אל רחבה צדדית, "מחוץ לגדר" אינה עולה בקנה אחד עם הוראות החוק, פסיקות בתי המשפט בסוגיה וכמובן – החלטת ממשלת ישראל. התנהלות זו אך מחדדת את הצורך במימוש של המתווה המוסכם על כל חלקיו, לרבות אלו המעגנים את אופי התפילה ברחבה השוויונית בתקנות ובאמצעות מינוי ממונה והקמת המועצה.

הרכבה של הקרן למורשת הכותל וזיקתו ליישום החלטת הממשלה

73. כאמור במבוא לעתירה המתוקנת, פנייתם המקורית של העותרים לבית המשפט התמקדה בהרכב הקרן למורשת הכותל המערבי ובהעדר ייצוג הולם לנשים ולקהלים לא אורתודוקסים במוסדות העמותה. עם תיקונה של העתירה, מבקשים העותרים לפרט בקצרה את הזיקה בין הסעד המרכזי של העתירה המתוקנת – יישום החלטת הממשלה – לסעד המקורי של הבטחת ייצוג הולם במוסדות העמותה, הנותר כסעד משני בעתירה המתוקנת.

74. עמותת "הקרן למורשת הכותל" נוסדה ב-1988 על ידי מנכ"ל משרד הדתות, סמנכ"ל משרד הדתות ואנשים פרטיים במטרה לטפח, לפתח ולשמר את הכותל המערבי ומנהרותיו ומקומות קדושים אחרים בישראל. על אף שמדובר באתר לאומי בעל חשיבות רוחנית והיסטורית לציבור ישראלי מגוון, נוהלה העמותה כעמותה פרטית, ואיש לא נתן את דעתו על כך שאתר כה מרכזי ראוי שינוהל בידי גוף ממשלתי, בו ניתן ייצוג הולם לבעלי העניין השונים במקום.

75. בשנת 2004 פרסמה היועצת המשפטית של משרד ראש הממשלה חוות הדעת בעניין הקרן בה נקבע: "מטרידה ביותר השאלה הכיצד מסרה המדינה לעמותה פרטית נכס לאומי כמו הכותל המערבי, מדוע לעמותה זו דווקא, ובלא שהדבר הוסדר בדרך ראויה כלשהי או בכלל." היועצת המשפטית ציינה כי מבנה העמותה מתאים להפוך לחברה ממשלתית.

[יד'] חוות הדעת מיום 30 באוגוסט 2004 של עו"ד שלומית ברנע, מצ"ב ומסומן כנספח יד'.

76. בעקבות חוות הדעת האמורה, סוכם על הפיכתה של הקרן לעמותה ממשלתית. ובעקבות כך שונה תקנון העמותה. בתקנון המעודכן הורחבו מטרות העמותה כך שכללו את היבטי הניהול של אתר הכותל המערבי לרבות בתחום הפיתוח, החינוך וההסברה. להלן מטרות העמותה כקבוע בתקנונה המעודכן:

- א. עבודות פיתוח, שימור ואחזקה של הכותל המערבי בירושלים
- ב. השלמת החפירות בכותל המערבי, פיתוח ותשתית

- ג. תצוגה של תערוכות
- ד. הקמה ופיתוח של דרכי גישה לכותל המערבי ואבטחתו
- ה. מימון הוצאות סדרנים ושומרים
- ו. מימון הוצאות על פרסומים ודרכי הסברה, שיוצאו לאור ע"י הממונים של הכותל, וכן פרסום ודברי הסברה שיוצאו על ידי העמותה
- ז. סיוע בעצה, הדרכה של כל עניין ודבר העשוי לסייע בשמירת הכותל המערבי ומקומות קדושים אחרים בארץ ישראל
- ח. ארגון וביצוע טקסי בר/בת מצווה
- ט. עריכת סיורים באזור הכותל המערבי בפרט ובירושלים בכלל
- י. מתן שיעורים מקדימים בבתי ספר
- יא. עידוד ביקורים בכותל המערבי
- יב. הפקת שידורים בנושא ירושלים לארץ ולעולם באמצעות מכשור מודרני
- יג. הקמת מרכז מידע, מרכז מבקרים ומרכז חינוכי
- יד. איסוף פרטי יודאיקה
- טו. ארגון תפילות וכנסים
- טז. הקמת אתר אינטרנט
- יז. טיפול וניהול בית הכנסת ר' יהודה חסיד ("החורבה") שברובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים

[טו'] תקנון מעודכן של העמותה מחודש פברואר 2016, מצ"ב ומסומן כנספח טו'.

77. תקנון העמותה הבחין בין שני סוגי חברים באסיפה הכללית – נציגי משרדי הממשלה ונציגי ציבור. אשר לנציגי הציבור, חלו שינויים בזהותם במהלך השנים. בשנת 2000 קבע תקנון העמותה שמתוך 9 נציגי ציבור, 3 יהיו בעלי תפקידים (מנכ"ל החבר הממשלתית לתיירות, מחזיק תיק התכנון והבנייה בעירייה ומנכ"ל המרכז הארצי למקומות הקדושים), ואילו 6 נציגי הציבור הנותרים ייבחרו ע"י האסיפה הכללית.

78. בשלב מאוחר יותר נקבע שמתוך 9 נציגי ציבור, 4 יהיו בעלי תפקידים (מנכ"ל החברה הממשלתית לתיירות, ראש עיריית ירושלים, מנכ"ל החברה לשיקום ופיתוח הרובע היהודי, מנכ"ל הרבנות הראשית) וחמישה נציגים ייבחרו על ידי האסיפה הכללית.

79. ואולם, כיום כל נציגי הציבור הם נציגים של רשויות השלטון, כך שאין כלל ייצוג לציבור.

80. על פי התקנון המעודכן רשימת חברי העמותה כוללת כיום את הגורמים הבאים:

נציגי ממשלה:

- א. הרב הממונה על הכותל והמקומות הקדושים
- ב. מזכיר הממשלה
- ג. נציג מנכ"ל ראש הממשלה
- ד. נציג הראשון לציון והרב הראשי לישראל
- ה. נציג הרב הראשי לישראל
- ו. היועץ המשפטי של משרד ראש-הממשלה
- ז. מנהל בתי הדין הרבניים
- ח. חשב משרד ראש הממשלה
- ט. נציג מנכ"ל משרד התיירות ובלבד שיהיה עובד משרד התיירות

"נציגי ציבור" שבפועל אף הם נציגי רשויות השלטון :

- א. מנכ"ל חברה ממשלתית לתיירות או נציגו ובלבד שיהיה עובד החברה הממשלתית לתיירות.
- ב. ראש עיריית ירושלים או מי מטעמו
- ג. מנכ"ל החברה לשיקום ופיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים בע"מ
- ד. מנכ"ל הרבנות הראשית לישראל
- ה. רב עיר שהוא חבר מועצת הרבנות הראשית
- ו. מנכ"ל רשות מקרקעי ישראל.

81. אשר לוועד המנהל, יו"ר העמותה הוא הממונה על הכותל והמקומות הקדושים, ולצדו מכהנים בוועד העמותה נציגי הרבנות הראשית ונציג משרד ראש הממשלה.

82. להלן פירוט החברים בקרן למורשת הכותל, נכון ליום הגשת העתירה המתוקנת :

נציגי המשרדים :	מטעם :
הרב שמואל רבינוביץ	רב הכותל
רונן פרץ	מזכיר הממשלה
לילך אלמקייס	מנכ"ל משרד ראש הממשלה
עודד פלוס	הרב הראשי הספרדי
ישראל הנאו	הרב הראשי האשכנזי
אייל ברנע	ייעוץ משפטי משרד ראש הממשלה
רו"ח איתן פלבני	חשבות משרד ראש הממשלה
אמיר הלוי	מנכ"ל משרד התיירות
שמעון יעקבי	מנהל בתי הדין הרבניים
נציגי ציבור :	
שי וינר	החברה הממשלתית לתיירות
מיכל שלם	ראש עיריית ירושלים
איתי בצלאל	החברה לשיקום ופיתוח הרובע היהודי
משה דגן	מנכ"ל הרבנות הראשית
הרב דוד יצחק גרוסמן	רב עיר חבר מועצת הרבנות
עדיאל שימרון (מינוי זמני)	מ"מ מנכ"ל רשות מקרקעי ישראל

83. עיון ברשימה זו מלמד, כיצד בצד ביטול חברותם של נציגי ציבור באסיפה הכללית, במובנו הפשוט של הביטוי, הוענקה לרבנות הראשית לישראל ולגופים הקשורים בה דריסת רגל משמעותית ומרכזית בניהולו של אתר הכותל. למעלה משליש מחברי העמותה הם הלכה למעשה נציגי הרבנים הראשיים והרבנות הראשית. בנוסף, נציג הרבנות הראשית מכהן בוועד העמותה לצדו של יו"ר העמותה, הממונה על המקומות הקדושים המתמנה בהמלצת הרבנים הראשיים.

84. יתרה מכך, "השתלטותה" של הרבנות הראשית על רחבת הכותל קיבלה ביטוי מפורש ומפתיע בסעיף 2 לתקנון העמותה הקובע: "העמותה תפעל בהתאם להכוונתם ועמדתם של הממונים על הכותל, ראש הממשלה והרבנות הראשית ובכפיפות להם."

85. דריסת רגל זו של הרבנות הראשית באתר, המגיעה עד כדי שליטה של ממש בניהולו, נעשתה ללא כל הסמכה בחקיקה הראשית ובחקיקת המשנה המסדירה את ניהולו של האתר או את

סמכויות הרבנות הראשית. את אשר לא קבע המחוקק בחוק השמירה על המקומות הקדושים ואת אשר לא נקבע בתקנות שהותקנו מכוחו (שהגדירו תחומים ברורים של חובת היוועצות והסכמה של הרבנים הראשיים) בא ומיסד תקנון העמותה; כל זאת בצד עקירה מלאה מתוכן של הכוונה המקורית להעניק ייצוג לציבור הרחב בעמותה, על קהליו וחוגיו.

86. בצד ההתייחסות לרבנות הראשית ולמעמדה באתר הכותל, מן הראוי לציין כי יש להציב סימן שאלה גם על הכפפת גוף הניהול של אתר הכותל לממונה על המקומות הקדושים, המוגדר על פי התקנון גם כיו"ר ועד העמותה. פעולתו של הממונה וסמכויותיו מפורטות בתקנות המקומות הקדושים. תקנות אלו אינן מעניקות לממונה את הסמכות לניהול האתר על כל מכלוליו, וגם בעניין זה בא תקנון העמותה בנעליו של מחוקק המשנה והמחוקק הראשי.

87. הגשתה של העתירה המקורית נעשתה על רקע התנהלות מטרידה של הקרן למורשת הכותל המערבי אשר החלה לאכוף באתר הכותל נורמות התנהלות בעלות אופי דתי מחמיר והולך, לרבות בחלקיו הציבוריים של המתחם, ולמנוע קיומם של אירועים שונים אשר נערכו באופן מסורתי ברחבה הציבורית של הכותל – הכל כפי שפורט בפרק העובדתי של העתירה המקורית.

88. בדיון בעתירה שנערך בפני בית המשפט הנכבד ביום 12.9.2016 המליצו שופטי בית המשפט לעותרים להגיש עתירה מתוקנת, המתמקדת ביישום החלטת הממשלה, וכך אכן נוהגים העותרים בהגשתה של העתירה הנוכחית. עם זאת, עומדים העותרים על כך שהסוגיה אשר הוצגה בעתירה המקורית, ראוי לה שתיוותר כסעד משני בעתירה המתוקנת, וזאת דווקא לנוכח מתווה הפרשה המוסכם והחלטת הממשלה.

89. על פי המלצות הצוות המייעץ והמתווה המוסכם שאושר בהחלטת הממשלה, ניהול כל מכלולי הכותל, למעט רחבת התפילה השוויונית, יותר בידי המשיבה 6. לנוכח הקביעה המפורשת בדו"ח הצוות שהרחבה העליונה של הכותל (כמו גם יתר המכלולים שאינם חלק מרחבת התפילה התחתונה) תשמש כאזור בעל אופי ממלכתי ולא כאזור תפילה, ברור כי הדרישה לייצוג הולם של כל חלקי הציבור בקרן למורשת הכותל נותרת בתוקפה, וודאי ככל שנשמר ייצוגה של הרבנות הראשית.

90. יתרה מכך, עקרון היסוד של המתווה המוסכם הוא יצירת אתר לאומי וממלכתי אחד בו פועלים שני אזורי תפילה ומתחמים משותפים שאינם משמשים לפולחן דתי (למעט במועדים מיוחדים כפי שנקבע בדו"ח). עקרון חשוב זה מתבטא בכך שרחבת התפילה המופרדת אמורה להתנהל על פי הנחיות הרבנות הראשית ורחבת התפילה השוויונית, על פי הנחיות המועצה, בה מיוצגים בין השאר הקהלים הנוהגים במנהג התפילה השוויוני. צדו השני של המטבע – הוא שיתופם של כל הגורמים בגופי הניהול המופקדים על המכלולים המשותפים כדוגמת הרחבה העליונה בנוסף ברור, כי הוראות התקנון של הקרן למורשת הכותל המערבי המכפיפות את הקרן, בין השאר, לרבנות הראשית אינן עולות בקנה אחד עם רוח המתווה ועקרונותיו, מעבר לעובדה שאין הן נסמכות על חקיקה ראשית או חקיקת משנה.

פניות העותרים ומיצוי ההליכים

פניות בעניין הרכב הקרן למורשת הכותל

91. ביום 10.1.11 פנה העותר 1 במכתב אל מנכ"ל משרד רוה"מ וליועץ המשפטי לממשלה בו טען כי התרחבות פעילות הקרן נעשתה בלא שממשלת ישראל נתנה את דעתה על משמעות היות הכותל אתר בעל חשיבות היסטורית לאומית ודתית, המופקד עתה בידי עמותה שהחלה כעמותה פרטית והפכה לממשלתית, אך מייצגת קבוצה הומוגנית בעלת השקפת עולם חרדית לגבי אופיו של הכותל. במכתב צוין כי לא ייתכן שבקרן אין נציגים של הציבור בארץ ובתפוצות וכי יש בכך פגיעה בעקרון השוויון, המחייבת את שינוי הרכב הקרן.

[טז'] מכתב העותר 1 מיום 10.1.11, מצ"ב ומסומן כנספח טז'.

92. ביום 1.12.11 נשלח על ידי העותרת 1 מכתב תזכורת אשר לא נענה עד להגשת עתירה זו.

[יז'] מכתב העותר 1 מיום 1.12.11, מצ"ב ומסומן כנספח יז'.

93. ביום 11.12.11 התקבלה תשובה כי המכתב הועבר לידי עו"ד שרית דנה, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה. לא נתקבלו תשובות נוספות.

[יח'] מכתב התשובה מיום 5.12.11, מצ"ב ומסומן כנספח יח'.

פניות בעניין עזרה שלישית שוויונית בכותל

94. נוכח העדר מקום תפילה שישרת את הזרמים הרפורמי והקונסרבטיבי במתחם הכותל, פנתה העותרת 1 ביום 21.10.12 במכתב לראש הממשלה, בו צוין כי על ממשלת ישראל לפעול למציאת פתרון, שיבטיח את זכותם של כלל המבקרים בכותל להתפלל בהתאם לאמונתם וכי הפיכת הכותל למקום בו ניתנת אפשרות תפילה אורתודוקסית – חרדית בלבד, יש בה הפליה כלפי כל מי שמממש את יהדותו באופן אחר. עוד צוין כי מניעת האפשרות של יהודים מהארץ ומהתפוצות להתפלל ולחגוג טקסי חיים בכותל בהתאם לאמונתם הדתית עומדת בניגוד מוחלט לחובת המדינה להבטיח חופש פולחן, זאת במיוחד כאשר מדובר במימוש חופש הדת באופן שהוא מקובל ביותר על מרבית העולם היהודי, אשר כידוע ברובו הגדול אינו אורתודוקסי. לכן, על ממשלת ישראל לפעול להקמת עזרה שלישית בכותל המערבי, בה לא תונהג הפרדה מגדרית ולא יוטלו איסורים על תפילת נשים.

[יט'] מכתב העותר 1 מיום 21.10.12, מצ"ב ומסומן כנספח יט'.

95. ביום 11.12.12 נשלחה תשובה של עו"ד אורן נאור מהייעוץ המשפטי במשרד ראש הממשלה, בה הפנה הכותב לפסקי הדין בנושא נשות הכותל וציין כי אתר קשת רובינון הוכשר לביצוע תפילות וכי לאחרונה פועלת הממשלה להרחבת רחבת התפילה במקום תוך בחינה של אפשרות כניסה נפרדת לאתר אך הדבר אורך זמן.

[כ'] מכתב התשובה מיום 11.12.12 מצ"ב ומסומן כנספח כ'.

96. ביום 30.01.13 השיבה העותרת 1 וצינה כי מכתבה העלה את הצורך לתת מענה לציבור רחב של יהודים, מהארץ ומהתפוצות, המשקפים מגוון רחב של קהלים – חילוניים, מסורתיים וחברי היהדות הלא אורתודוקסית - המבקשים להתפלל ולחוג טקסי חיים בכותל, ללא הפרדה, ומתוך תפיסה שוויונית של נשים וגברים, וכי צורך זה אינו חופף את הצרכים שהועלו בפסקי הדין שהוזכרו במכתב התשובה. עוד צוין כי כל הסדר ברחבת הכותל המיועד לציבור הלא אורתודוקסי חייב להיות בעל נגישות מלאה לאורך כל שעות היממה וכל ימות השנה, ולהיות חלק מאתר הכותל.

[כא'] תשובת העותר 1 מיום 30.1.13 מצ"ב ומסומן כנספח כא'.

97. בתגובה לכך, ענו נציגי ראש הממשלה ביום 24.02.2013 ש"פנייתכם הנוספת מיום 30.1.2013 זהה לפנייתכם הקודמת ועל כן אין למשרדנו להוסיף על תגובתנו המפורטת שניתנה כאמור לעיל ביום 1.12.2013.

[כב'] תשובת משרד ראש הממשלה מיום 24.2.13 מצ"ב ומסומן כנספח כב'.

98. כמפורט בעתירה, לאחר פניות אלו של העותרים החל המשא והמתן להשגת מתווה מוסכם בסוגיה. עתה, קרוב לארבע שנים לאחר פניות העותרים, ומשעה שממשלת ישראל מתמהמהת ביישום החלטתה שלה (והדבר אף זכה לביקורתו של בית המשפט הנכבד), לא נותרה בידי העותרים ברירה זולת פניה לבית המשפט במסגרת העתירה המתוקנת.

הטיעון המשפטי

99. בפרק זה תוצג הפגיעה הנגרמת מאי יישומה של החלטת הממשלה בשורה ארוכה של זכויות מוגנות, עקרונית יסוד של המשפט החוקתי והמנהלי וערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. ראשית, תוצג הפגיעה בזכות לשוויון ולמניעת אפליה ובזכות לחופש דת ופולחן, הכוללת בתוכה באופן מפורש את הזכות לחופש גישה למקומות הקודשים. בהמשך, תוצג הפגיעה בחובת המדינה לקדם ריבוי פנים דתי ותרבותי בחברה הישראלית ובחובה להעניק ייצוג הולם לנשים ולחברי הקהילות הקונסרבטיביות והרפורמיות. לבסוף, יוצג חוסר הסבירות הקיצוני בהתנהלות הנוכחית של הממשלה, שאינה מיישמת את החלטתה שלה ומנציחה את הפגיעה המתמשכת בזכויות העותרים, למרות שסיומה תלוי כפרי בשל, בתום המשא והמתן המפרך שנמשך למעלה משלוש שנים.

הפגיעה בזכות לשוויון

100. הזכות לשוויון הינה מעקרונית היסוד של שיטתנו המשפטית ויסוד מנחה בכל פעולה מנהלית, אשר הפכה, זה מכבר, לנשמת אפו של המשטר הדמוקרטי בישראל (ראו השופט לנדוי בג"ץ 98/69 ברגמן נ' שר האוצר, פ"ד כג (1) 698,693). כל רשות בישראל ובראשן המדינה חייבת לנהוג בשוויון בין הפרטים השונים במדינה, שכן "אין לך גורם הרסני יותר לחברה מאשר

תחושת בניה ובנותיה, כי נוהגים בהם איפה ואיפה". (בג"ץ 953/87 פורז נ' מועצת עיריית תל אביב יפו, פ"ד מב(2), 309-332-333).

101. עם חקיקתו של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ופרשנותו של בית המשפט הנכבד לחוק זה, זכתה הזכות לשוויון ולמניעת אפליה למעמד חוקתי ברור, כחלק מזכות היסוד לכבוד האדם. (וראו לדוג': בג"ץ 453/94 שדולת הנשים בישראל נ' ממשלת ישראל פ"ד מח(5) 501, 521, 526; בג"ץ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת, 26-31).

102. אחד מביטויי החשובים של עקרון השוויון הוא השוויון המגדרי בין גברים לבין נשים, שזכה להכרה ברורה בשורה ארוכה של חוקים ופסקי דין (ראו, למשל, בג"ץ 153/87 שקדיאל נ' השר לענייני דתות, פ"ד מב(2) 221, שם נקבע כי אי הכללת מועמדת אשה למועצה דתית בשל מינה נוגד את עקרון היסוד של מערכת המשפט הישראלית שלפיו אסורה הפליה מטעמי מין) על הפליה מחמת מין נאמר:

"ביסודה של הפליה כזו עומד ייחוס למופלה של מעמד נחות, שהוא פועל יוצא ממהותו הנחותה כביכול. בכך טמונה, כמובן, השפלה עמוקה לקורבן ההפליה."

בג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט(4) 94, 132-134.

103. לעניינה של עתירה זו, וכפי שנסקר בפרק העובדתי (סעיפים 31 ו-36 לעיל) בית המשפט הכיר בזכותן של נשים להתפלל בהתאם לצו מצפונן ואמונתן במניין ותוך אמירת "דברים שבקדושה" ובצורך למנוע את אפלייתן במימוש זכות זו.

104. במקביל, הכיר בית המשפט הנכבד כי עקרון השוויון מחייב את רשויות השלטון להימנע מאפליה ביחס כלפי הזרמים השונים ביהדות ובעם היהודי, כפי שנקבע לדוגמה, בבג"ץ 650/88:

"בין היתר נובע מקיומה של החרות האמורה שינהגו במאמינים במידה של שוויון וכי רשויות השלטון ירחיקו עצמם מכל מעשה או מחדל כלפי המאמינים על זרמיהם, לרבות ארגוניהם ומוסדותיהם, שטעם של הפלייה פסולה מתלווה אליו. מכאן כי פעולה כללית של רשות שלטונית בתוקף תפקידה הממלכתי מחייבת גישה פתוחה והוגנת, שאינה מותנית דווקא בהזדהות עם השקפתו של זרם זה או אחר אלא מבטאת יחס של שוויון אשר לו זכאים כל הזרמים." (ההדגשה הוספה)

בג"ץ 650/88 התנועה ליהדות מתקדמת נ' השר לענייני דתות, פ"ד מב(3) 381.

105. בית המשפט הנכבד חזר ועיגן קביעה זו בשורה של פסקי דין, כמפורט להלן:

- בשורת פסקי דין הורה בית המשפט על שילובם של נציגים רפורמיים וקונסרבטיביים במועצות הדתיות (ראו למשל בג"ץ 955/89 הופמן נ' מועצת עיריית ירושלים, פ"ד מח(1) 678, בג"ץ 4247/97 סיעת מרצ במועצת עיריית נ' השר לענייני דתות, פ"ד נב(5) 241).
- בבג"ץ 230/86 מילר נ' שר הפנים, פ"ד מ(4) 436 ובבג"ץ 264/87 התאחדות הספרדים שומרי תורה נ' הממונה על מרשם האוכלוסין פ"ד מג(2) 723 נקבע כי גיורים רפורמיים

- וקונסרבטיבים שנערכו מחוץ לישראל מוכרים לצורך חוק המרשם, וכי קהילות רפורמיות וקונסרבטיביות הן בגדר קהילות מוכרות על ידי מדינת ישראל.
- בג"ץ 5070/95 נעמ"ת ואח' נ' שר הפנים ואח' פ"ד נו(2) 721 קבע בית המשפט כי יש לרשום כיהודי כל מי שהתגייר בקהילה יהודית מוכרת בארץ ובחוי"ל, ובכלל זה מי שנתגייר בקהילה רפורמית או קונסרבטיבית, שהנן קהילות יהודיות מוכרות.
 - בבג"ץ 2859/99 מקרנה נ' שר הפנים, פ"ד נט(6) 721 קבע בית המשפט כי מי שלמד לקראת גיור רפורמי או קונסרבטיבי בארץ והשלים את הליך הגיור בחוי"ל, זכאי למעמד מכת חוק השבות.
 - בעקבות בג"ץ 8944/05 קהילת ברכת שלום נ' משרד ראש הממשלה, החלה המדינה לממן את משכורותיהם של רבנים רפורמים וקונסרבטיביים המשרתים במועצות אזוריות.
 - בבג"ץ 11585/05 התנועה ליהדות מתקדמת נ' המשרד לקליטת עלייה קבע בית המשפט כי על המדינה לממן את אולפנות הגיור של התנועות הרפורמית והקונסרבטיבית, כפי שהיא מממנת אולפנות גיור אורתודוכסיים.
 - בעקבות עתירות שהוגשו לבית משפט נכבד זה (למשל, בג"ץ 8808/10 קהילת ידיד נפש כרמיאל נ' המשרד לשרותי דת) החל המשרד לשרותי דת לממן את הקמתם של בתי כנסת רפורמיים וקונסרבטיביים, במסגרת המימון הניתן להקמת בתי כנסת.
 - בעע"מ 5875/10 התנועה המסורתית נ' המועצה הדתית באר שבע נקבע כי יש לאפשר את כניסתם של גרים רפורמים וקונסרבטיביים למקוואות ציבוריים בהם טובלים גרי המערך הממלכתי.

106. מושכלת יסוד בשיטתנו המשפטית שהענקת יחס שונה למי שאין ביניהם שוני הרלבנטי להבחנה נחשב כאפליה אסורה. בעניינו, מעניקה ממשלת ישראל מזה קרוב לחמישים שנים יחס שונה ליהודים מן הארץ והתפוצות המבקשים להתפלל כמנהג היהדות האורתודוכסית וליהודים מן הארץ ומן התפוצות המבקשים להתפלל על פי מנהג רווח אחר בעם היהודי. יחס שונה זה אינו נגזר מהבחנה רלוונטית כל שהיא. אלו גם אלו מבקשים להתפלל באתר התפילה המקודש ביותר לעם היהודי; אלו גם אלו מבקשים לעשות זאת בדרך המשותפת למיליוני יהודים בדורנו; אלו גם אלו נוהגים במנהגיהן של קהילות יהודיות מוכרות על פי דיני מדינת ישראל; אלו גם אלו מבקשים לחגוג עם ילדיהם ונכדיהם את כניסתם תחת עול תורה ומצוות; אלו גם אלו מבקשים לשטוח שיחה לפני קונם ולעשות זאת בתוך עדה ובקרב מניין ותוך אמירת "דברים שבקדושה". אלו גם אלו, אף בשעה שאלו מתפללים לאלוהי אברהם, יצחק ויעקב, ואלו מתפללות לאלוהי שרה, רבקה רחל ולאה. לפנינו אפוא מקרה מובהק של אפליה אסורה.

הפגיעה בחופש הדת והפולחן ובחופש הגישה למקומות הקדושים

107. חופש הדת והפולחן הובטח לכל אדם ואזרח בישראל עוד בהכרזה על הקמת המדינה ביום ה' באייר תש"ח. עוד משחר ימיו של המשטר החוקתי הישראלי, מן המפורסמות הוא שתירות זו הינה "אחת מחירויות הפרט המובטחות בכל משטר דמוקרטי נאור" (ע"פ 112/50 גז יוסיפוף נגד היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד ה (1) 481). בצד עיגונה הברור של הזכות לחופש דת ופולחן

בפסיקותיו של בית המשפט הנכבד ראויה זכות זו להיחשב כחלק אינטגרלי של הזכות החוקתית לכבוד האדם (א' ברק, **פרשנות במשפט** (כרך ג') בע' 430). כבוד האדם כערך חוקתי טומן בחובו את תפיסת היסוד בדבר זכותו של אדם לחופש, בגופו וברוחו, לעצב את אישיותו בהתאם לצו מצפונו, ולחיות על פי תפיסת עולמו: "כבוד האדם הוא, אפוא, חופש עיצוב האישיות של כל אדם; כבוד האדם הוא האוטונומיה של הרצון הפרטי וחופש הבחירה" (ברק, **פרשנות חוקתית**, בעמ' 421). הקשר בין כבוד האדם לאוטונומיה של הרצון הפרטי מוליד את ההכרה כי חופש האמונה הדתית והפולחן הינו חלק מכבוד האדם, בהיות חופש זה קשור קשר הדוק לאישיותו של האדם, לתפיסת עולמו, לצו מצפונו, ולייחודו כפרט וכחלק מקהילה.

108. **מציאות מתמשכת בה נמנעת מהיחיד ומקהילתו הזכות להתפלל כדרכו באתר התפילה והפולחן המקודש ביותר לבני עמו, ומציאות בה כל אימת שהוא מבקש להתפלל באתר זה נכפים עליו נהלים ודפוסי התנהגות הסותרים את אמונתו הדתית מהווה באופן ברור וחד משמעי פגיעה בחופש הדת והפולחן. היחס הקשה, הגס והאלים בו נתקלים חברות ארגון נשות הכותל וחברי הקהילות הרפורמיות והקונסרבטיביות בבואם להתפלל בכותל המערבי, תוך התעלמות ועצימת עיניים (ולעתים אף עידוד שבשתיקה) מצד הרשויות המפקדות על האתר, מדגיש עד כמה עולה הפגיעה בחופש הדת במקרה זה כדי פגיעה מהותית בכבוד האדם.**

109. בעניינה של העתירה הנדונה, הפגיעה בחופש הדת והפולחן של העותרים נוגעת באופן פרטי וישיר לאחד מהיבטיה של זכות יסוד זו - חופש הגישה של המאמין למקומות הקדושים. היבט פרטי זה של חופש הדת והפולחן זכה להכרה מפורשת ולהגנה מיוחדת בחוק השמירה על המקומות הקדושים. חקיקה ראשית זו, האמורה לחלוש על המצב המשפטי הנוהג בכותל המערבי, קובעת מפורשות את זכות הגישה של בני הדתות בישראל אל המקומות המקודשים להם. פשיטא שזכות זו אינה עוסקת בעצם הגעתם הפיזית של המאמינים אל אתר הפולחן אלא ביכולתם לקיים באתר זה את פולחנם הדתי בהתאם לצו אמונתם ובאופן המכבד אמונה זו.

110. במצב העניינים הנוכחי, נמנעת מן המבקשים להתפלל על פי מנהג היהדות הקונסרבטיבית והיהדות הרפורמית האפשרות לעשות כן באתר הכותל המערבי כהגדרתו בחוק, ואילו הנשים המתפללות על פי מנהג ארגון נשות הכותל נדרשות להימנע מן הקריאה בספר התורה וביצוע מנהגים נוספים בהם הן מעוניינות.

111. בצד הבטחת חופש הגישה למקומות הקדושים, לחוק המקומות הקדושים שתי תכליות נוספות: מניעת חילולו של המקום הקדוש ומניעת הפגיעה ברגשות המתפללים כלפי המקום. ביחס לחילולו של הכותל המערבי - הרי שאי אפשר לייחס למנהגי התפילה של העותרים, המשותפים למיליוני יהודים בישראל ובתפוצות, את חילולו של אתר הכותל. זאת במיוחד מכיוון שקיומה של תפילה ללא הפרדה בין גברים ונשים נהגה בכותל המערבי במשך מאות שנים ושהזכות לקיים מנהגים אלו הוכרה כבר בפסיקותיהם של בתי המשפט, ואף על ידי הממשלה עצמה בהחלטתה ליישם את המתווה המוסכם.

112. ביחס לתכלית הנוספת של מניעת הפגיעה ברגשות המתפללים כלפי המקום, הרי שמימושה של תכלית זו עמד ביסוד הניסיון להגיע למתווה מוסכם ולפשרה, המבוססת על הסדר מידתי שקבע הפרדה בין אזורי התפילה. **סירובה של הממשלה ליישם את ההסכם בהתאם להחלטתה שלה**

הוא אשר מוביל לפגיעה ברגשות המתפללים; ודאי אלו המבקשים להתפלל כמנהג העותרים, אך גם אותו ציבור המבקש להתפלל בהפרדה מגדרית, ומוצא עצמו מדי חודש בחודשו בזירה של קללות, צעקות רמות ועימותים. אם ישנו דבר מה המוביל לחילולו של הכותל ולפגיעה ברגשות המבקשים להתפלל למרגלותיו הוא דווקא התעקשותה של ממשלת ישראל להותיר אתר זה כזירת קרב בין הזרמים והחוגים השונים והצהרותיהם הלוחמניות והגסות של גורמי שלטון וציבור, אשר שכחו שחובת הנאמנות שלהם היא לציבור כולו ולא רק למגזר דתי מסוים.

113. אשר לטענת הפגיעה ברגשות המתפללים האורתודוקסים, הרי שעוצמת הפגיעה אינה מגיעה לרמה הנדרשת על מנת להצדיק את הפגיעה היסודית בחופש הדת והפולחן של העותרים והציבור המזוהה עמם. בעניין זה, העניק בית המשפט הנכבד בפסיקותיו עדיפות ברורה לזכות לחופש דת ופולחן על פני הזכות לאי פגיעה ברגשות הדתיים. רק כאשר עוצמת הפגיעה ברגשות אלו הינה חמורה וקשה ראוי ליטול מן הזולת את זכותו היסודית לחופש דת ופולחן; ובלשונו של בית המשפט:

"כדי להצדיק פגיעה בפולחן, הפגיעה ברגשות צריכה להיות חמורה... חומרת הפגיעה נבדקת בשני מישורים: לרוחב ולעומק. ראשית, הפגיעה צריכה להיות רחבה. אין די בפגיעה מוגבלת לאדם אחד או לקבוצה קטנה של אנשים המהווים מיעוט קיצוני בעל דעות קוטביות. אין די בפגיעה, אף שהיא משתרעת על מספר רב של אנשים, אם היא פגיעה קלה בלבד. נדרש צירוף של השניים: רק פגיעה רחבה ועמוקה ברגשות הדתיים של ציבור אחד תעבור את רמת הסבולת באופן שיצדיק פגיעה בפולחן הדתי של ציבור אחר..."

אין לפגוע בפולחן דתי של ציבור אחד אלא אם הוא גורם פגיעה קשה ברגשות הדתיים של ציבור אחר, עד מעבר לרמת הסבולת הנדרשת בחברה דמוקרטית ופלורליסטית."

בג"ץ 7128/96 תנועת נאמני הר הבית נ' ממשלת ישראל, פ"ד נא(2) 5, 509, 524-527.

114. כפי שצוין, זכות הגישה למקומות הקדושים מעוגנת באופן מפורש בחקיקת הכנסת ופשיטא שאין לפגוע בה באמצעות תקנות המותקנות מכוחה של החקיקה, ועל אחת כמה וכמה באמצעות נהלים והנחיות, כפי שעשה הממונה על הכותל והמקומות הקדושים פעמים רבות מאד בשנים האחרונות. למעלה מכל אלה, ברור כי אין בכוחה של מדיניות "שב ואל תעשה" מצדה של ממשלת ישראל לגבור על חקיקת הכנסת, המחייבת חופש גישה של כל בני העם היהודי לכותל המערבי לצורכי תפילה ופולחן.

115. למעלה מן הנדרש, נציין כי מעמדן החוקתי של הזכות לשוויון והזכות לחופש דת ופולחן, מחייב היה שכל מהלך של הנצחת האפליה כלפי התנועות הלא אורתודוקסיות וארגון נשות הכותל, יעמוד בתנאיה של פסקת ההגבלה המנויה בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. מיותר לציין כי אפליה זו אינה עומדת באף אחת מדרישותיו של רף חוקתי זה. אפליה זו אינה מוסדרת בחוק או בתחיקה (כפי שנקבע בפסק דינו של השופט סובל) אלא כאמור סותרת במפורש חקיקה ראשית בדמות חוק המקומות הקדושים היא אינה הולמת את ערכיה של מדינת ישראל, לא כמדינה דמוקרטית ולא כמדינתו של העם היהודי, רב הפנים, הזרמים והמנהגים תכליתה

הברורה של אפליה זו אינה ראויה שכן אין כוונתה להגן על רגשות המתפללים האורתודוקסים אלא להצר את צעדי הזרמים והחוגים האחרים ואין ספק כי היא אינה מידתית, והיא בת החלפה במדיניות ובאמצעים אחרים – ובראשם המתווה המוסכם והמאושר על ידי ממשלת ישראל, המציג הסדר מידתי וראוי.

פגיעה בחובת המדינה לקדם פלורליזם וריבוי פנים דתי ותרבותי

116. בצד הפגיעה בזכויות יסוד מוגנות, אי יישומו של המתווה או יישומו החלקי חותרים תחת חובתה של המדינה לקדם פלורליזם דתי ותרבותי. חובה זו מטילה על המדינה תפקיד פעיל בעידוד מגוון תפיסות ואורחות חיים, לרבות בזירה הדתית והתרבותית, כפי שנקבע בפסיקתו של בית המשפט הנכבד:

יתרון הוא גם לחברה, שיש בה מגוון של תפיסות, אורחות חיים ומוסדות. המגוון מעשיר. הוא מבטא מציאות חיים; הוא תורם לשיפור החיים; הוא נותן משמעות מעשית לחופש. החופש הוא בחירה. ללא אפשרות של בחירה בין דרכים שונות, החופש של אדם לבחור את דרכו הוא רק מליצה. זה עיקרו של הפלורליזם, שהוא מרכיב חיוני ומרכזי של חברה דמוקרטית, לא רק במישור הפוליטי, אלא גם במישור התרבותי, לרבות במישור הדתי: מגוון של דרכים ואפשרות לבחור ביניהן.

מדינת ישראל היא, כפי שגם נקבע בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ובחוק יסוד: חופש העיסוק, מדינה יהודית ודמוקרטית. ההיבט היהודי של המדינה בא לידי ביטוי, בהקשר הנדון, במתן תמיכה לתרבות תורנית. אולם לא בהכרח תרבות תורנית העשויה כולה בדפוס אחד. התרבות התורנית עשויה, הלכה למעשה, גוונים וגוונים. המדינה נדרשת לאפשר ביטוי לאלה ואף לאלה. כך נדרש מן המדינה לא רק בשל עקרון השוויון. כך נדרש ממנה גם בשל תפיסת הפלורליזם. הפלורליזם הוא היבט של הדמוקרטיה. וישראל היא מדינה יהודית שהיא גם מדינה דמוקרטית. [ההדגשות הוספו]

בג"ץ 1438/98 התנועה המסורתית נ' השר לענייני דתות, פ"ד נג(5) עמ' 376-378.

וכן:

"עיקרון נוסף שחשיבותו הוכרה בפסיקת בית משפט זה הינו עיקרון הפלורליזם. ההנחה היא שמרכיב בסיסי וחיוני בחיי דמוקרטיה תקינים הוא הפלורליזם, שכן המגוון הוא המבטא את הדמוקרטיה הלכה למעשה. מדינה דמוקרטית מכבדת את כל הזרמים, התפיסות והשונויות שבה, נותנת להם מרחב קיום ופעולה, ואף תומכת בהם באופן שוויוני. חברה דמוקרטית אף אינה יכולה להסתפק במתן אפשרות קיום לזרמים שונים, ועליה לתת תמיכה כספית שוויונית לכל הזרמים."

בג"ץ 11020/05 פנים להתחדשות יהודית בישראל נ' שרת החינוך.

"חובתה של המדינה לעקרון הפלורליזם אינה מסתכמת בחובה פסיבית בלבד. יש למחויבות זו היבט אקטיבי, המטיל על המדינה חובה - בנסיבות בהן החליטה לתמוך כלכלית בפעילותו של זרם מסוים - להעניק תמיכה ליתר הזרמים, כך גם לעניין זרמים דתיים."

בג"ץ 11585/05, התנועה ליהדות מתקדמת נ' המשרד לקליטת עלייה, פסקה 17.

117. יודגש כי חובה זו, ממש בדומה לחובת המדינה למנוע אפליה ופגיעה בחופש הדת והפולחן, מחייבת את יישומו של המתווה המוסכם במלואו. בנייתה הפיזית של רחבת תפילה (מצומצמת בהיקפה ביחס לרחבת התפילה הקיימת), המנותקת פיזית ומשפטית מאתר הכותל ומתנהלת בתוך גן ארכאולוגי, ללא נראות ואופי ממלכתי, ללא זיקה לאזורים הציבוריים של הכותל, ללא הבטחת אופי בתחיקה וללא ייצוג ברור לציבור המתפללים בה בגופי הניהול ופיקוח – אינה בגדר תרומה לקידום הפלורליזם וריבוי הפנים בחברה הישראלית, אלא גרסה נוספת של המציאות המפלה והמדירה. העותרים 1-3 עמדו על עניין זה מיומו הראשון של המשא והמתן.

הפגיעה בחובה להעניק ייצוג הולם

118. הפגיעה בחובתה של המדינה להבטיח ייצוג הולם היא כפולת פנים. ברמה העקרונית, יישומם של המתווה המוסכם והחלטת הממשלה במלואם נדרש גם מכיוון שיש בהם מענה לצורך לתת ייצוג הולם לקהלים המעוניינים בתפילה שוויונית בגופים העתידיים לנהל את הרחבה השוויונית לכשתקום. אי יישומו של המתווה מותיר על כנו את המצב הלא ראוי של קיום תשתית פיזית מצומצמת לקיום תפילות שוויוניות, מבלי לתת ייצוג לקהלים העושים שימוש בתשתית זו בגופים המנהלים אותה.

ההיבט השני נוגע להרכבה של הקרן למורשת הכותל המערבי, שגם לאחר יישומו של המתווה במלואו, תמשיך לנהל את אתר הכותל על רוב חלקיו ומכלוליו. תוך בחירה מודעת לא להידרש לאפשרויות המוגדרות בתקנון הקרן, נמנעת זו ממינוי נציגי ציבור בכלל ונציגות ציבור בפרט, כמו גם ממינוי נציגים של התנועות הלא אורתודוקסיות.

119. עקרון השוויון אינו מתמצה באיסור אפליה, אלא מטיל חובה לנקוט, במקרה הצורך, בפעולה אקטיבית להשגת שוויון מהותי. חובת השוויון, החלה על רשות ציבורית, כוללת גם את החובה לפעול ככל הניתן למען ייצוג הולם של קבוצה הסובלת מהפליה ובעקבותיה מהיעדר ייצוג. חובה זו התפתחה בפסיקת בית משפט נכבד זה, וקיבלה ביטוי והד גם בדברי חקיקה שונים ובהנחיות היועץ המשפטי,⁵ אשר קבעו את החובה למתן ייצוג הולם, בעיקר לנשים ולקבוצות מודרות ומופלות בחברה הישראלית.

120. שאלת הייצוג ההולם נוגעת באופן ישיר לאופי הגוף בו מדובר ולחשיבותו עבור חלקים שונים באוכלוסייה. ככל שמדובר ברשות ציבורית או בגוף שלטוני שלהחלטותיו השלכות על קבוצות

⁵ ייצוג הולם למגזרים מסויימים" (הנחיות היועץ המשפטי לממשלה 1.1503 2003). כן ראו לאחרונה את הנחית היועץ המשפטי לממשלה בעניין הצורך לכלול בכל הרכב מועצה דתית לפחות 30% נשים.

שאינן מיוצגות במסגרתו, הרי שמוטלת חובה על הרשות לפעול לייצוגן של קבוצות אלה. עיקרון השוויון מחייב שבעת הפעלת סמכות שלטונית, הרשות תאפשר ייצוג הולם לכל הקבוצות בעלות העניין בגוף המנהל את העניינים הנוגעים אליהן, זאת כפי שנקבע בבג"ץ 6924/98 האגודה לזכויות האזרח נ' ממשלת ישראל ואח' :

"השאלה מהו ייצוג הולם בגוף מסוים תלויה בין היתר במהות הגוף ובכלל זה, בחשיבות המעשית של הגוף מבחינת הקבוצה הזכאית לייצוג הולם." (ההדגשה הוספה)

באותו עניין נפסק כי במועצת מקרקעי ישראל יש חובה להעניק ייצוג לציבור הערבי, וזאת גם ללא הוראת חוק מפורשת הקובעת חובה זו.

121. לטעמם של העותרים, השאלה האם קבוצה מסוימת זכאית לייצוג הולם נגזרת מארבע שאלות:

- א. האם מדובר בקבוצה מופלית.
- ב. האם אפליית הקבוצה מתבטאת בתחום עליו מופקד הגוף המדובר.
- ג. האם לקבוצה יש אינטרסים ייחודיים אשר אינם מיוצגים בגוף המדובר.
- ד. האם מדובר בגוף בעל חשיבות מיוחדת לקבוצה.

122. כפי שהוצג בהרחבה בפרק העובדתי של העתירה המתוקנת, התשובה על ארבע שאלות אלו הינה "כן" רבתי, הן ביחס לייצוגו של ציבור הנשים החפץ להתפלל בכותל והן ביחס לייצוגם של הקהלים הלא אורתודוקסים החפצים להתפלל בכותל כמנהג היהדות הקונסרבטיבית והרפורמית.

123. אשר לטענת המדינה לפיה הקרן למורשת הכותל הינה גוף מקצועי בו יש נציגים של משרדי ממשלה – טענה זו נטענה על ידי המדינה גם במסגרת בג"ץ 8318/10 האגודה לזכויות האזרח נ' ממשלת ישראל, שעניינה ייצוג ערבים ונשים במועצת מקרקעי ישראל. שם טענה המדינה כי הנציגים במועצה חייבים להיות מנכ"לי משרדים, אולם בית משפט נכבד זה ביקר טענה זו והוציא ביום 20.5.12 צו על תנאי, בעקבותיו יזמה הממשלה תיקון חקיקה במסגרת התכנית הכלכלית לשנת 2016-7, שמאפשר מינוי חבר מועצה ערבי.⁶

124. בעניין זה נאמר עוד:

"קיימת כיום דוקטרינה במשפט הישראלי, לפיה יש לדאוג לייצוג הולם בשירות הציבורי גם לבני האוכלוסייה הערבית. ... יישומה של דוקטרינה זו מצריך התאמתה לכל מקרה נתון. כאשר מדובר בגוף שהרכבו מיוחד במינו והוא מורכב מקבוצות שונות של ממונים מתבקשת התאמת העיקרון למבנה המיוחד של אותו גוף...

⁶http://mof.gov.il/budgetsite/economicplan/documents/economicplan_publicremarks_2017-2018.pdf

אין מקום לטענת המשיבים כי רק נציגי המועצות המקומיות אמורים לשקף את ייצוג התושבים, בני המיעוטים. אכן, נציגי הרשויות המקומיות המתמנים על ידי שר הפנים, נותנים, מעצם טיבם וטבעם, ביטוי לייצוג תושבי אותן רשויות מקומיות ואילו המנויים המבוצעים על ידי השרים, מונחים בראש וראשונה על ידי שיקולים מקצועיים טהורים שתכליתם לבחור מבין עובדי המשרד באנשים בכירים, מקצועיים, שייצגו בועדה את המשרד ממנו באו. עם זאת, גם שרים הממנים את נציגי משרדי הממשלה השונים, מחויבים לעיקרון הייצוג ההולם שעה שהם באים למנות את נציגיהם. "

בג"ץ 9472/00 הועד הארצי לראשי הרשויות הערביות בישראל נ' שר הפנים.

125. כשם שנקבע שיש חשיבות לייצוג האזרחים הערבים במועצת מקרקעי ישראל – כך יש חשיבות לייצוג של הזרמים שמייצגים את רוב העם היהודי בגוף הנושא באחריות הכוללת על ניהול הכותל המערבי האתר החשוב ביותר לעם היהודי. הקרן למורשת הכותל, מתוקף מהותה ותפקידה נוגעת כאמור לעיל לצרכים של כל הזרמים ביהדות, ולכן מתחייב שיהיו בין מנהליה נציגים של זרמים אלה. העובדה שבקרן למורשת הכותל יש נציגות נכבדה של הרבנות הראשית, ואין כל נציגות לזרמים דתיים אחרים, מוכיחה שמדובר בהיעדר ייצוג מובהק של זרמים אלה.

126. בצד קידום הייצוג ההולם של הזרמים הלא אורתודוקסים בקרן, נדרש הקידום של ייצוג ההולם של נשים במוסדות העמותה. כמפורט בחלק העובדתי של העתירה, כיום חברות בעמותה שתי נשים בלבד. מציאות זו אינה עולה בקנה אחד עם הוראות החוק ביחס לייצוג הולם של נשים בגופים ציבוריים, ובמיוחד אלו הנושאים השפעה גדולה על זכויותיהן של נשים. הוראות אלו מחייבות את הגופים הממשלתיים להעניק עדיפות למינוי נשים כנציגות מטעמן (וראו סעיף 6א) לחוק שיווי זכויות האשה, תשי"א – 1951 וסעיף 18 לחוק החברות הממשלתיות וכן בג"ץ 453/94 שדולת הנשים בישראל נ' ממשלת ישראל פ"ד מח(5) 501, ובג"ץ 6924/98, שם נאמר "החובה היא לא רק לעשות מעשה אלא גם להגיע לתוצאה: התוצאה היא ביטוי הולם לייצוג של נשים". יוער עוד כי ייצוג הולם של נשים אינו נמדד בייצוג מספרי בלבד. יש לבחון את זהותן של הנשים המתמנות ואת הצורך בייצוג נשים ממגוון קבוצות אוכלוסיה (סעיף 1ג) לחוק שיווי זכויות האשה; בג"ץ 2475/09 עמותת איתך-מעכי נ' שר הפנים). דהיינו, הנשים המיוצגות בקרן למורשת הכותל צריכות להיות כאלה המייצגות נשים שיש להן ענין בתפילה בכותל – כמו נשות הכותל.

127. בהקשר זה נזכיר כי סעיף 17 לתקנון הקרן מאפשר את הגדלת מספר נציגי הציבור החברים בעמותה, על פי החלטת אסיפה כללית מיוחדת. ניתן אפוא להגדיל את מספר נציגי הציבור בהחלטת אסיפה כללית, אף ללא צורך בשינוי התקנון, באופן שיבטיח ייצוג לזרמים השונים בעם היהודי ולנשות הכותל.

128. כפי שצוין, עקרון הייצוג ההולם חולש גם על המתווה המוסכם והחלטת הממשלה הקובעות את הקמתה של מועצה אשר תלווה את עבודת הממונה על רחבת התפילה השוויונית, תנחה

אותו ותעניק אישור לנהלים שיתקין. על פי המתווה, בוועדה זו אמורים להיות מיוצגים ארגון נשות הכותל, התנועה הקונסרבטיבית והתנועה הרפורמית, בצד נציגי ממשלת ישראל והסוכנות היהודית. כל ניסיון ליישום חלקי של המתווה, ללא הקמת המועצה (כפי שהתבטאו חלק מראשי המפלגות החרדיות) ינציח את הפגיעה בחובה לייצוג הולם ויעצים אותה באופן משמעותי.

חוסר סבירות

129. הלכה ידועה היא, כי בעת שרשות מפעילה שיקול דעת, אסור לה לשקול שיקולים זרים או לפעול למען מטרת זרות, אלא עליה לשקול את כל השיקולים הענייניים, ולתת לכל שיקול ענייני את המשקל הראוי לו (בג"ץ 1/88, 953/87 פורז נ' ראש עיריית תל אביב-יפו, פ"ד מב(2) 309, 324). השיקולים הענייניים נובעים הן מהתכלית המיוחדת של החוק הנוגע לעניין, והן מתכליתה של שיטת המשפט וערכי היסוד שלה (בג"ץ 987/94 יורונט קווי זהב (1992) בע"מ נ' שרת התקשורת, פ"ד מח(5) 412, 434-432 וראו גם בג"ץ 5445/93 עיריית רמלה נ' שר הפנים, פ"ד נ(1) 397, 410-411). במידה שהרשות לא שקלה את כל השיקולים הרלבנטיים או לא נתנה משקל ראוי לשיקולים אלה בהתאם לחשיבותם היחסית, אזי ניתן לומר שהיא פעלה בחוסר סבירות, והחלטתה תיפסל (ראו, למשל, בג"ץ 7364/03 סלאח ג'בארה נ' שר הפנים, פ"ד נח(1) 769; בג"ץ 935/89 גנור נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד מד(2) 485, 514).

130. התנהלותן של ממשלות ישראל במרוצת חמישים השנים האחרונות בסוגיית הכותל המערבי לוקה בחוסר סבירות קיצוני. ממשלות ישראל התעלמו במידה רבה מלשונו של חוק השמירה על המקומות הקודשים, נמנעו מלהסדיר באופן ראוי את המחלוקת סביב אופיו של האתר ואופי התפילות הנערכות בו, ואפשרו מצב של "סיפוח זוחל" של האתר הלאומי והדתי החשוב על ידי גופי שלטון וציבור שאינם מוסמכים לכך.

131. חוסר סבירות זה מתעצם בחודשים האחרונים בעקבות אי יישומה של החלטת הממשלה. גרירת רגלים זו מסכנת את הישגי ההידיינות והמשא והמתן הארוכים והמתמישים שנפרסו על פני שלוש שנים ומובילה לפגיעה קשה ביחסיה של מדינת ישראל עם הקהילות היהודיות ברחבי העולם.

132. בעניין זה יפים דבריו של בית המשפט הנכבד בפסיקות שונות העוסקות בצורך של הממשלה לכבד את החלטותיה שלה וליישמן בזמן סביר. כך לדוגמה -

"... משחליטה הממשלה על הצורך בגיבוש תכניות הבראה לקרנות הפנסיה הוותיקות, וקשרה בין התכניות האמורות לבין המשך התמיכה - במתכונת הקיימת - בקרנות הפנסיה הוותיקות, מן הראוי כי תוגדר, ככל הניתן, תקופת הזמן המיועדת לכך. בהיעדר קביעה מפורשת כאמור, על הממשלה, מכוח עקרונות כלליים של מינהל תקין, לעמוד על כך כי ההחלטה תבוצע תוך זמן סביר."

בג"ץ 3975/95 קניאל נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג(5) 459, סעיף 35 לפסק דינו של השופט מצא. (ההדגשה הוספה)

וכן :

".. משעה שראתה הממשלה לאמץ את המלצות ועדת החקירה, בין בתחום האישי ובין בתחום המערכתי, יש לראות בפעולה זו משום הפיכת ההמלצות לחלק ממדיניות הממשלה, הכל בהתאם לתוכנה של החלטת הממשלה. הממשלה וכל אחד משריה אמורים לכבד החלטה שנתקבלה כאמור ולפעול בדרך המתיישרת עמה, כל עוד לא שונתה או בוטלה. סטייה ממדיניות הממשלה, כפי שמשקפת בהחלטתה המאמצת את המלצות ועדת החקירה, כפופה לביקורת שיפוטית בהתאם לאמות המידה של המשפט הציבורי..."

בג"ץ 4585/06 ועד משפחות הרוגי אוקטובר 2000 נ' השר לבטחון פנים, סעיף 16 לפסק דינה של השופטת פרוקצ'יה. (ההדגשה הוספה)

133. נזכיר כי מדובר בהחלטת ממשלה שאימצה המלצות של צוות שישיב על המדוכה במשך 3 שנים, קיים עשרות ישיבות משא ומתן עם צוותים מן הארץ ומצפון אמריקה. בסיומו של התהליך ולאחר גיבוש הסכמה רחבה, שזכתה לשתיקה מצד המפלגות החרדיות, אישרה הממשלה את המלצות הדו"ח. כזכור, הממשלה דנה בהמלצות והחליטה לאמץ בחודש ינואר 2016. אולם מאז חלפו שמונה חודשים והמתיחות סביב אתר הכותל הולכת וגוברת.

סיכום

שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל. הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלוהים חיים - מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותנו? מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד, אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן"

תלמוד בבלי, מסכת ערובין, דף יג, עמוד ב

134. בחודש ינואר 2016 קיבלה ממשלת ישראל החלטה היסטורית, שביקשה לתת מקום מכבד ומכיל לכלל הקבוצות בחברה הישראלית באתר הכותל המערבי. כדרך של פשרות, הן כרוכות בוותיקים כואבים, אלא שבעוד העותרים היו נכונים להשלים עם הוותיקים, ממשלת ישראל נכנעה לסחטנותם של גורמים חרדים, שחזרו בהם מהסכמתם, ומבקשים לשמר את התבערה במקום הנפיץ בעולם.

135. וכך, גם כיום, מתנהל הכותל כבית כנסת חרדי, שמדיר ומרחיק כל מי שאינו מחזיק בהשקפות אלה. גם כיום מי שאינו אורתודוקסי-חרדי אינו יכול לממש את זכותו לחופש דת ופולחן באתר הקדוש ביותר לעם היהודי. הקרן למורשת הכותל, בשליטתו של רב הכותל והמקומות

הקדושים, אינה מכירה בעקרונות היסוד של שוויון ופלורליזם, אשר יש להם עיגון אף במסורת ישראל. הגיעה העת לשנות מצב מעוות זה מן היסוד.

136. לאור כל הטיעונים שנפרשו בעתירה זו, מתבקש בית המשפט להורות לממשלה לאפשר תפילה פלורליסטית – שוויונית בכותל, וכן תפילת נשים כמנהגן של נשות הכותל – בין באמצעות יישום המלצות הצוות המייעץ ובין באמצעות התקנת רחבת תפילה שוויונית באזור המוקצה כיום לתפילה באתר הכותל וכן לקבוע כי בקרן למורשת הכותל צריך להינתן ייצוג לזרמים השונים ולנשות הכותל.

137. לאור האמור לעיל, מתבקש בית המשפט להוציא צו על תנאי כמבוקש ולאחר קבלת תשובת המשיבים להפכו למוחלט, וכן לחייב את המשיבים בהוצאות העותרים, לרבות שכ"ט עו"ד.

היום, ד' תשרי תשע"ז

6 אוקטובר 2016

אורי נרוב, עו"ד
ב"כ העותרים

ריקי שפירא-רוזנברג, עו"ד
ב"כ העותרים

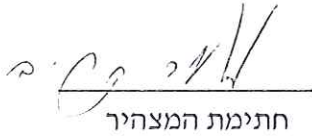

אורלי ארזי-לחובסקי, עו"ד
ב"כ העותרים

תצהיר

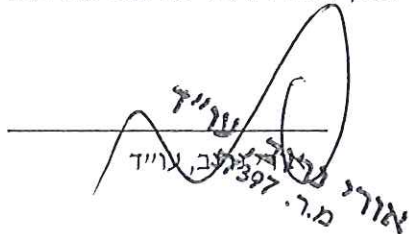
אני הח"מ, הרב גלעד קריב, ת.ז. 025514530, לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת וכי אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהיר בזה בכתב כדלקמן:

1. אני מכהן כמנכ"ל התנועה הרפורמית בישראל, שהיא אחת העותרות בעתירה המתוקנת כנגד ראש הממשלה ואחרים בעניין הקצאת רחבת תפילה שוויונית ופלורליסטית בכותל המערבי ובעניין הרכב הקרן למורשת הכותל המערבי.
2. אני מצהיר בזה כי העובדות המפורטות בעתירה המתוקנת הן אמת, למיטב ידיעתי ואמונתי.
3. זהו שמי, זו חתימתי ותוכן תצהירי אמת.

חתימת המצהיר

אישור עו"ד

הנני לאשר כי ביום 5.10.2016 התייצב בפני, עו"ד אורי נרוב ת.ז. 034270876 מרחוב דוד המלך 13 ירושלים, הרב גלעד קריב המוכר לי אישית, ולאחר שהוזהר בדבר חובתו להצהיר אמת וכי יהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא יעשה כן, אישר תוכן הצהרתו הנ"ל וחתם עליו בפני.

אורי נרוב, עו"ד
מ.ר. 397

תצהיר

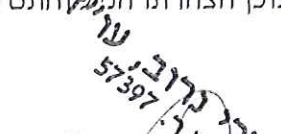
אני הח"מ, עו"ד יזהר הס, ת.ז. 59831644, לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת וכי אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהיר בזה בכתב כדלקמן:

1. אני מכהן כמנכ"ל התנועה המסורתית בישראל, שהיא אחת העותרות בעתירה המתוקנת כנגד ראש הממשלה ואחרים בעניין הקצאת רחבת תפילה שוויונית ופלורליסטית בכותל המערבי ובעניין הרכב הקרן למורשת הכותל המערבי.
2. אני מצהיר בזה כי העובדות המפורטות בעתירה המתוקנת הן אמת, למיטב ידיעתי ואמונותי.
3. זהו שמי, זו חתימתי ותוכן תצהירי אמת.

חתימת המצהיר

אישור עו"ד

הנני לאשר כי ביום 5.10.2016 התייצב בפני, עו"ד אורי נרוב מדוד המלך 13 ירושלים, עו"ד יזהר הס, אשר זיהה עצמו בפני בת.ז. מס' 59831644, ולאחר שהוזהר בדבר חובתו להצהיר אמת וכי יהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא יעשה כן, אישר תוכן הצהרתו הנ"ל וחתם עליו בפני.

אורי נרוב, עו"ד

תצהיר

אני הח"מ, הגב' ענת הופמן, ת.ז. 052163037, לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת וכי אהיה צפויה לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהירה בזה בכתב כדלקמן:

1. אני מכהנת כיו"ר עמותת נשות הכותל, שהיא אחת העותרות בעתירה המתוקנת כנגד ראש הממשלה ואחרים בעניין הקצאת רחבת תפילה שוויונית ופלורליסטית בכותל המערבי ובעניין הרכב הקרן למורשת הכותל המערבי.
2. אני מצהירה בזה כי העובדות המפורטות בעתירה המתוקנת הן אמת, למיטב ידיעתי ואמונתי.
3. זהו שמי, זו חתימתי ותוכן תצהירי אמת.

חתימת המצהירה

אישור עו"ד

הנני לאשר כי ביום 5.10.2016 התייצבה בפני, עו"ד אורי נרוב ת.ז. 034270876 מרחוב דוד המלך 13 ירושלים, הגב' ענת הופמן, המוכרת לי אישית, ולאחר שהוזהרה בדבר חובתה להצהיר אמת וכי תהיה צפויה לעונשים הקבועים בחוק אם לא תעשה כן, אישרה תוכן הצהרתה הנ"ל וחתמה עליה בפני.

אורי נרוב
מ.ר. יק"עו"ד

טבלת נספחים

מספר נספח	שם נספח	עמ'
א'	העתק המלצות הצוות המייעץ לסוגיית הסדרי התפילה בכותל המערבי	1-49
ב'	העתק מכתבם של העותרים למזכיר הממשלה מיום 29.1.16	50
ג'	העתק החלטת הממשלה מיום 31.1.16	51-52
ד'	הודעת ראש הממשלה מיום 27.3.16	53
ה'	העתק מכתבו של היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת מיום 16.6.16	54
ו'	העתק מכתבם של ראשי העותרות מיום 20.6.16	55
ז'	מכתב המשטרה מיום 7.7.16	56
ח'	העתק מכתבו של היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת 6.7.16, אליו צורף נוהל איסור תפילה ברחבה העליונה	57-59
ט'	העתק מכתב העותרות מיום 6.7.16	60-62
י'	העתק מכתבן הנוסף של העותרות מיום 6.7.16	63
יא'	העתק מכתבו הנוסף של היועץ המשפטי של המשרד לשרותי דת 6.7.16	64
יב'	העתק מכתב העותרות מיום 7.7.16	65-66
יג'	העתק מכתב המשנה ליועץ המשפטי לממשלה מיום 17.7.16	67-68
יד'	חוות הדעת מיום 30 באוגוסט 2004 של עו"ד שלומית ברנע	69-74
טו'	תקנון מעודכן של העמותה מחודש פברואר 2016	75-81
טז'	מכתב העותר 1 מיום 10.1.11	82-85
יז'	מכתב העותר 1 מיום 1.12.11	86-87
יח'	מכתב התשובה מיום 5.12.11	88
יט'	מכתב העותר 1 מיום 21.10.12	89-92
כ'	מכתב התשובה מיום 11.12.12	93-94
כא'	תשובת העותר 1 מיום 30.1.13	95-96
כב'	תשובת משרד ראש הממשלה מיום 24.2.13	97